

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Jelling-Samfundet

1960

ÅRSSKRIFT
FOR
JELLING-SAMFUNDET

1960

Dimissionstale 1960

Det er muligt, at enhver tid vil være tilbøjelig til at opfatte sig selv som en krisetid, og dog er det vel sandsynligt, at få perioder i de senere århundreder har været fyldt af flere problemer og større usikkerhed end vor tid. Det gælder ikke mindst skolen, som er præget af debat om lærermangel, disciplinproblemer, strukturændringer og målsætning. Skolens krise vil altid være samfundets og omvendt. Der er og skal være en levende forbindelse mellem samfundet og skolen, som nødtigt må blive en enklave med egne problemer.

Sidste efterår udkom der i Norge en betydelig bog af den norske skolemand Reidar Myhre. Den hedder »Pædagogisk filosofi« og giver et aktuelt billede af vestens pædagogiske og sociale situation. Der er altid fare på færde, når menneskets frihed er truet. Den frie borger giver udtryk for sin egen mening. I diktaturet må man have statens mening. Anerkendelsen af menneskets værdighed er i fare, når man ikke længere kan vælge mellem godt og ondt og tage medansvar for den politik, som skal føres. Friheden trues ikke blot af diktaturet; den kan også afspores og blive til friheder, som let bliver til anarki og despoti.

Beslægtet med frihedens krise er fornuftens. Sund fornuft fører ofte til sund kritik, dvs. kritik forbundet med vilje til nydannelse; men kritik kan også udarte til skepticisme, som dræber handling og begejstring.

Tidens krise viser sig endvidere i specialismen, dvs., at flere og flere ved mere og mere om mindre og mindre. Fagvidenskaben fordrer en sådan specialisering, men den fører ofte til isolation både af den enkelte og de forskellige samfundsklasser, således at man kun kender lidt til, hvad der foregår uden for ens eget fag

og fristes til at dømme generelt efter, hvad der gælder for ens speciale. Specialisten er derfor ofte intelligent og praktisk inden for sit eget fag, men ukritisk og naiv uden for sit egentlige fagområde. Det er paradoksalt, at medens de tekniske forudsætninger for kontakt mennesker imellem stadig øges, bliver den virkelige kontakt mand og mand imellem i vort samfund ofte mindre og mindre. Hertil kommer, at mennesket ikke længere føler sig hjemme i et guddommeligt garanteret univers, men føler sig ensom og overladt til sig selv i en verden, hvor alt er blevet stort og uoverskueligt: Store partier, store lande, store byer med store huse. Mennesket har sin arbejdsplads i stadigt større virksomheder og fabrikker, og den enkeltes arbejde bliver en beskeden detalje i en af ham ukendt helhed, og det føles, som om ens skæbne afgøres af myndigheder og kræfter, som man ingen indflydelse har på. Resultatet er ofte angst, dårlige nerver, vrede unge mænd og frygt for krise, sygdom, atomer og krig. Utrygheden fører ofte til ønsket om stærke mænd, som kan tage det ansvar, den enkelte føler er alt for knugende.

Det er ikke så underligt, at norske skolefolk i et meget omtalt kulturbrev til den norske regering kunne skrive: »Vor skole er blevet en skole uden ånd, uden kerne og mål, uden levende dannelsesideal. Også hos os må vi stadig prøve os selv i vort arbejde: Hvad vil vi nå i skolen? Tidens pædagogiske slagord drejer sig mere om metode end om mål og indhold. Man taler nok om tilpasning, men til hvad? Man taler om demokrati, stemmeret og samarbejde, men hvad skal vi stemme på, og hvad skal vi samarbejde om? Man taler om personlighed, vækst og sjælelig sundhed, men hvad skal det alt sammen bruges til? — Der gøres forsøg og prøves nye metoder, blot må man ikke glemme, at hvert barn er forskelligt fra de andre, og derfor er forsøgenes forudsætninger aldrig helt de samme. Da ikke to børn er ens, kommer en lærer aldrig to gange i helt den samme situation.

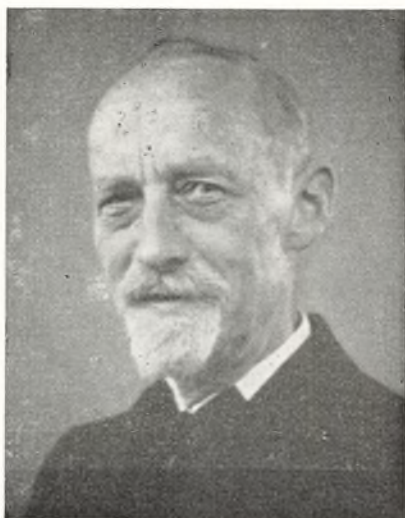
Vi lærere skal kunne vort stof og være fortrolige med nutidens og fortidens pædagogiske erfaringer, men må også være klare over, at Karin Boye har ret, når hun siger: Det er ikke spørgsmålet om hjemmets moderne opdragelsesprincipper eller skolens moderne læremetoder, som er det afgørende. Livsindstillingen hos et barn danner sig ikke efter principper og metoder, lige så lidt som efter de kundskaber, man giver det, men helt og holdent efter de mennesker, det møder.

Der er i foråret kommet to vigtige skrifter om opdragelse og undervisning. Det ene er den blå betækning, som jeg vil anbefale Dem at studere meget grundigt. Det andet er undervisningsministeriets cirkulære af 6. april 1960, hvori det hedder: »Skolen må gennem sin virksomhed foruden at være kundskabsmeddelende være opdragende og karakterdannende. Den bør udvikle og styrke børnenes sans for de etiske og kristelige værdier, give dem ærbødighed for menneskelivet og for naturen, kærlighed til hjemmet og vort folk og land, respekt for andres meninger, følelse for fællesskab mellem folkene og samhørighed med de andre nordiske folk. Skolen må således bidrage til at give børnene idealer, hjælpe dem til at sætte sig mål i livet, øge deres respekt for oprigtighed i tale og adfærd og styrke deres pligtfølelse. Gennem sund disciplin læres god opførsel og udvikles sans for orden.«

Skal man styrke de etiske og kristelige værdier hos børnene, er der flere veje at gå; men et af de vigtigste midler hertil er lærerens eget eksempel. Man kan ikke være en god lærer uden at være et godt menneske eller i hvert fald stræbe efter at blive det. Men man må også i skolen vise hen til den store digtning og historiens kendte skikkelser. Der er heldigvis i vor tid en voksende forståelse af, at historien ikke blot bør dreje sig om redskaber og døde ting, men om de personligheder, som har formet historien, således at den, som allerede Luther, Holberg, Malling og Inge-mann ønskede det, kommer til at dreje sig om »danske mænds og kvinders store og gode gerninger« og dermed i højere grad bliver en hjælp i opdragelsen.

Men skal skolen styrke de etiske og kristelige værdier, er det også af største betydning, at den viser børnene hen til kirkens historie, til det gamle og det nye testamente, for at de kan lære at tænke, hvad der er sandt, at føle, hvad der er ret og at gøre det, som er godt.

Johs. Brix.

Jens Videbæk

Seminarielærer Jens Videbæk er død i København den 1. februar 1960. For hans mange elever rundt i landet kom meddelelsen om, at hr. Videbæk var død, vist som en overraskelse. Ikke fordi han af år var så ung, at man kunne forvente, at han skulle leve længe endnu, men fordi han for disse elever stod i erindringen som en ungdommelig og frisk mand, der måtte have mange år tilbage at leve i. Men for os, der havde kendt ham i de senere år — og navnlig i det sidste år efter at hans hustru var død — stod det som en tragisk, men uafvendelig ting, at han var en mand, der nu selv kun ventede på, at hans liv skulle være slut. Han sagde det selv direkte til mig en gang: »Nu har jeg ikke mere at leve for — det arbejde, jeg havde de senere år — at passe på mor — er nu forbi«. De, der kendte hr. Videbæk, ved, at det ikke nyttede at protestere mod en sådan udtalelse, hans indstilling til spørgsmålet var klar, det var i virkeligheden en træt mand, der uden frygt imødeså en afslutning, der ville bringe ham hvile.

Og så blev han da båret til graven af sine sønner, fulgt af familie og venner fra fjern og nær. I kirken blev der talt smukt

af sognepræst Helge Rasmussen, hvis tale er aftrykt i heftet. Ved mindehøjtiden blev der talt af mange. Der blev sagt tak for et vel udført arbejde, der blev talt om venskab og kærlighed, om trofasthed og redelighed i den gerning, han røgtede gennem så mange år, der blev talt om klare standpunkter, parret med åben forståelse for andres meninger, der blev talt om sarkasme, ironi eller venligt drilleri i smilet om hans mund.

Så står vi altså og skal samle minderne om Jens Videbæk. Der er ingen tvivl om, at hver og en af hans gamle elever tydeligt for sig ser en eller flere situationer, hvor hr. Videbæk er med med en for ham karakteristisk udtalelse. Der vil vel også være enkelte, som i ungdoms uforstand har følt sig såret af hans absolutte dom over et eller andet, men fik man lov til at se ind bag den redelige vurdering, mærkede man, at det gjorde ham ondt at skulle fælde dommen. De fleste af os husker ham som den, der på en til tider drastisk, men altid effektiv og — forstod vi — kærlig måde fik os til at indse fejlene. Det kan diskuteres, hvorvidt han fik de svage elever med i sine fag — navnlig i regning og senere matematik — fordi han selv var så hurtig, men til gengæld lærte man at arbejde med fagene, fordi der var et ideal at leve op til. Det kan diskuteres, om han i gymnastik skabte kærlighed til faget — vi syntes, at han var hård — men han skabte arbejde i disse timer, fordi vi nødigt ville møde hans medlidende smil, hvis vi ikke nåede målet.

Men bag ved denne hurtighed og tilsyneladende hårdhed lærte vi at se læreren for livet. De krav, han stillede til os, havde han livet igennem stillet til sig selv. Han havde med jernhård vilje trænet både sit legeme og sin ånd til at følge en bestemt kurs, som han aldrig fraveg. Derfor blev han absolut i sine krav til andre, men bevarede forståelsen for, at ikke alle nåede det absolutte mål. En dårlig præstation fik sin bedømmelse, men mennesket blev ikke ringere i Videbæks øjne. Han dømte uden persons anseelse. Jeg husker endnu hans karakteristik af en censor i regning ved lærereksamen: »Han er en god censor, for han kan faktisk regne«.

Lad så hver enkelt af hans gamle elever spinde videre på minderne om Videbæk som menneske og som lærer, og lad mig, der fik lov til også at opleve ham som kollega og som ven i de senere år, prøve på at slutte ringen fra vor lærer til den trætte mand, der nåede vejens ende.

Han gav tøjlerne fra sig lidt efter lidt, men han ville være klar

over, at hans eftermænd tog arbejdet op. Seminariets elever i 30'erne vil sikkert huske, at han, når lejlighed gaves, deltog som aktiv gymnast i seminariets gymnastiktimer. Seminariets elever fra 40'erne og 50'erne vil huske ham siddende som censor ved optagelses- og oprykningsprøverne i regning og matematik. Men han ville på den anden side give sine eftermænd mulighed for at skabe deres eget ansigt. De sære frasagn og historier om ham med slagtekniven ved optagelsesprøverne kendte han. Derfor nægtede han at deltage i optagelsesprøven i regning første gang efter sin afgang. »For«, sagde han, »jeg vil se, om De også kan bruge kniven uden min hjælp«.

Der er vist ingen tvivl om, at Videbæk i sine unge år var sarkastisk, men han bevægede sig i tidens løb fra sarkasmen gennem den milde ironi til kærligt drilleri. Det kom tydeligt frem i det arbejde, han længst måtte gøre, det, som afsluttedes med hustruens død. Ingen, der har set hans omsorg for fru Videbæk i hendes sidste vanskelige år, hvor sygdom gjorde hende afhængig af en stærk støtte, kunne undgå at se Videbæk som den kærlige mand, der vel i — lad os kalde det ungdommelig — generthed søgte at skjule sig bag de drillende bemærkninger også til »mor«, men som i sit blik lagde hele sin kærlighed til den kvinde, der havde delt livet med ham gennem så mange år. Hun var hans egentlige arbejde — hun forstod ham — og gennem hende fik hans livsaften indhold i fælles sammenhold om det hjem, de havde skabt for sig og børnene.

Nu er Videbæk historie for Jelling Seminarium, men han har været med til at skabe Jelling Seminariums historie.

Arne Riishøj.

Ved lærer Videbæks jordfærd i Jelling

den 7. februar 1960

Den sidste gang, flere af os så lærer Videbæk, var en dag i september, da der havde budt sig lejlighed for ham til at køre herover til sit gamle sted. Der var mange, han gerne havde set ind til, men ikke traf hjemme, da der var fredag på seminariet. Det gav ham så bedre tid de steder, han traf nogen. Det blev altså færre, end han havde håbet, men var vist nok endda for hans kræfter. Jeg tror nemlig, at de af os, der ikke havde set ham, siden han om sommeren var flyttet herfra, fik et stærkt indtryk af, at lærer Videbæk var faldet meget af i de mellemliggende måneder, selv når vi tænkte på, hvor de senere år, under fru Videbæks svagheit og død og opbruddet til sidst, havde taget på ham. Før dette besøg kunne man måske have følt mulighed for, at han endnu kunne have år tilbage, men næppe efter det. Alligevel kom det bag på os, at hans breve op mod jul var skrevet fra et hospital. Men både under sit besøg og i sine sidste hilsner var han i sind og ånd den gamle lærer Videbæk, som årene havde ladet os kende. — For nogle er det et meget langt følgeskab, de må mindes. For jellingtiden drejer det sig om 40 år, og der er vel kun få tilbage her, der mindes alle disse år. Det er så lang en tid, at der bliver meget fra den, hvorom vi må sige, at dér var lærer Videbæk den sidste. Den, der er den sidste, bliver ofte en tragisk skikkelse, at sige: for andre at se. Men intet tydede på, at lærer Videbæk selv følte det sådan. Det var han både for beskeden og for mandig til. Han ynkede ikke sig selv og ville ikke ynkes af andre. Derimod kunne man mærke, at han ofte savnede det, der var levet til ende eller var tabt, ved at tid og forhold var blevet anderledes, end han kunne følge og bifalde. Han blev den sidste i hjemmet og den

sidste af den gamle lærerkreds. Og i mange henseender også overfor os andre var han den sidste af sit livssyn. Hvis der nu igen skulle samles et nyt bind af »Minder fra gamle grundtvigske hjem«, som den serie, der kom i 1920'erne — og der kunne være grund og stof til det — ville Jens og Ingeborg Videbæks hjem være selvskrævet til en skildring. Det var det grundtvigske syn på det folkelige og kristelige, der for ham var det bærende og første. Har han på noget punkt følt smerte, ved at tiden blev anderledes, tror jeg, det har været dette. Hver gang vi var nogle nye, der kom til, har han ikke kunnet undgå at føle det. Men hvor var han redeligt og åbent indstillet overfor os. »Synes De det?« sagde han tit på ens ytringer i en samtale. Dette udtryk kan siges på mange måder, men bliver oftest sagt, så at den, der siger det, blankt afviser. Når Videbæk sagde det, mærkede man, at han ærligt tog sagen op og søgte at gennemtænke den efter sit syn og skøn. Og det kunne lidt efter ende med, at han dvælende på ordene sagde: »Ja, det kan såmænd gerne være, De har ret.« Og så glemmer man ikke smilet og det glimt i øjet, der kunne ledsage denne replik. Det var ikke altid til at afgøre, om det var for eller imod. Og det kunne være ironisk, ja sarkastisk. Men det var et smil, og det holdt verden åben mellem os. For den, der kan smile, forsones, mens den, der fanatisk bider tænderne sammen, er uforløst tilbage i sit eget. Det må efterhånden have været ikke så lidt, denne mand har skullet affinde sig med. Fast og klar og forankret i sit eget, som han var, lagde man mærke til, at hans sinds ro og redelighed ledte ham til dette at affinde sig, ikke bittert og i resignation, men således, at han tog til efterretning, at livet har sin mangfoldighed og livets gang mange veje. Han erkendte så åbenlyst, at der altid bliver det, man må bøje sig for, og det kan endda blive godt, for det, man har haft at være taknemlig for, kan ikke tages fra en. Både når det lykkelige og når det svære gav anledning dertil, for sømte han ikke at udtale sin taknemlighed for og glæde ved livet.

Vi vil mindes lærer Videbæk for dette helstøbte og ubrudte, som også hans sidste brev gav udtryk for. Fra sygesengen skrev han, at man her på hospitalet synes at være tilfreds med mig, og så må jeg vel også selv se at blive det. Hvis vi troede, at han var ensom, tog vi fejl. Mere kunne han ikke skrive, resten måtte han sende os i tankerne. Vi tvivler ikke på, at der er gået mange tanker herover, lige til det sidste i mandags.

Det sidste. Og den sidste. Det sidste er døden. Det er den sidste

fejende, vi med Gud skal overvinde. Men vi har i dag, efter lærer Videbæks eget ønske, sunget salmen »Som dug på slagne enge«. Deri møder vi også noget om det sidste. Under sommermorgengryets billede siges der, at »så er med livets lys vort sidste kuldegys.« Der var vist intet forhold eller område, hvor nogen kunne være i tvivl om, hvor lærer Videbæk stod i syn og sag. Så har han da med denne salme for sidste gang vist os, hvad der var hans første og sidste instans, i døden som i livet, det, der for ham var livets lys, og med Guds hjælp skulle blive det til det sidste.

Helge Rasmussen.

Skovgade

To slags frygt

1.

I Sct. Knuds kirke i Odense er der i det nordligste sideskib anbragt en mindesten i væggen over en købmand, der levede i Odense i det 17. århundrede og åbenbart må have spillet en vis rolle i byen, siden han har fået lov at anbringe sin gravplads på et så fremtrædende sted. Hans navn var Hans Thomsen Flensborger. Han blev født 1645 og døde 1713, og har altså været nogenlunde samtidig med Thomas Kingo og den periode i kunstens og litteraturens historie, som vi plejer at kalde barokken. Det var en periode, der var behersket af stor lidenskab og undertiden kunne give sig udtryk i makabre tanker om forholdet mellem liv og død. Vi kender det f. eks. fra Kingos salme »Far verden, far vel«: »Hvad er det dog alt, som verden opsminker med fager gestalt. Det er jo kun skygger og skinnende glar, det er jo kun bobler og skrattende kar, det er jo kun iseskrog, skarn og fortræd, forfængelighed«.

Også på den omtalte mindeplade i Odense over Hans Thomsen Flensborger bliver denne tone anslået. Der står nemlig temmelig meget på denne plade. Først får vi noget at vide om købmanden selv, hvem, han var gift med, og hvor mange børn, han havde, hvor gammel han blev, og hvor gammel hans kone blev. Men dernæst står der nogle vers, der har til hensigt at minde de kirkebesøgende om døden. »Kom, se dit contrafej, når vi herfra skal vandre; kom, se hvor døden os kan hastelig forandre; du, som går her forbi, måske nu hvid og rød, du skal og ligne os, når du est kold og død. — En pande uden hår, to huller uden øjne, en benrad uden kød. Ret som en fugl bortfløjen er al vor dejlighed«. (Sml. Palle Lauring: Fyn, s. 44).

En del af det makabre i denne stil er uden tvivl dikteret af tidens smag og barokkens forkærlighed netop for det barokke. Det var blevet en manér i datiden at tale om døden som et uhyre, der allevegne stikker sit medusahovede frem — sådan som vi også kender det fra Wessel, der i den følgende generation parodierede stilen: Beredt på døden altid vær, den kommer, når du mindst den tænker nær! Og dog er stilen jo ikke blot stil, den er også indhold. Når den var blevet til manér, var det ikke kun et resultat af en tilfældig mode; uden tvivl var det også begrundet i selve livsstemningen. Og det har nok også været tilfældet med købmanden Hans Flensborger. Udadtil synes han at have været en forholdsvis lykkelig mand, eller rettere en meget lykkelig mand. Han var velhavende og indflydelsesrig. Han opnåede en forholdsvis høj alder, og hans kone overlevede ham med et år, han havde seks sønner og fire døtre, og i det hele får man indtryk af, at han levede et roligt og lykkeligt familieliv. Og alligevel er det jo nok ikke bare facon, når han lod sætte de dystre ord om døden på sit gravmæle. Der har nok også for ham selv personligt været alvor i ordene. Og alvoren var unægtelig temmelig dystre; det var en alvor, der på mange måder tager sig ud som angst.

Det er ejendommeligt at tænke på, at barokken fra én side er en lystig og livsglad tid, en tid med maskerader og rosenhaver, parykker og naive tjenestefolk, god tobak i kridtpiberne og romantiske skibe i langfart på Kinas kyster, en tid med tunge sølvdalere i læderpose bag ved sengen; men samtidig er det altså også fra en anden side set en tid, der er opfyldt af angst. Og på en måde er det måske ikke så underligt. Det var jo i mange måder en urolig tid, en tid med krige og ildebrande og pest og megen hjælpeløshed. Man var angst for undergangen, angst for nattemørket og angst for det uventede, angst for alt det meget, man ikke kunne forklare sig i en tid, hvor man var begyndt at prøve på at forklare (sml. Palle Lauring). Stærkest mærker vi det måske i Kingos salmer, eller i hvert fald i nogle af dem. »Hvad er mine år, som listen de svinder og snigende går, spørger han. Hvad er min bekymring, mit grublende sind, min sorrig, min glæde, mit hovedes spind — mit arbejde, min møje, min sved?« Og svaret på det alt sammen er bestandig det samme ord, nemlig forfængelighed, altså intethed, undergang, død og fordærv.

Også Kingo var et barn af sin tid. Der er ting, der tyder på, at han i høj grad havde appetit på livet, og at livet i mange henseen-

der havde stærkt tag i ham. Og alligevel ligner han sine samtidige deri, at han ikke kan frigøre sig fra angsten for, at alt det, han elsker, i virkeligheden i sin inderste grund er tomt og indholdsløst. Angsten bliver den fremherskende stemning i hans livsfor-nemmelse, sådan som tilfældet også var med så mange andre fra den samme tid.

Og mon ikke der på dette punkt er et vist slægtskab mellem os, der lever nu, og de mennesker, der den gang levede. Også i vore dage er der mange, som er grebet af angst. Men hvis man tænker på en af de mest typiske repræsentanter for angsten i den nyere tid, nemlig en digter som Kafka, så kan man ikke undgå at mærke, at angsten i en vis forstand er blevet forstærket. Og det kommer jo nok af, at den har fået en lidt anden karakter end tilfældet var hos Kingo eller købmanden i Odense. For Kingo bestod angsten i, at han var bange for, at tilværelsen med dens glæder og fristelser var alt for virkelig, at den havde alt for megen magt over ham, så at han let kunne komme til at ligge under for den, hvis han ikke passede på. Det gjaldt derfor om at gennemskue det gøglende spil i tide og indse, at det hele i virkeligheden ikke var andet end intethed, tomhed og forfængelighed. — Også Kafka er grebet af angst, men det er en angst, der har et andet indhold. Mens Kingo var bange for tilværelsen, fordi den fristede ham, er Kafka bange for den, fordi den ikke frister ham. Mens Kingo er angst, fordi tilværelsen undertiden forekommer ham at være alt for virkelig og have alt for stærkt tag i ham, er Kafka angst, fordi han frygter, at tilværelsen måske slet ikke er der, slet ikke er til.

I virkeligheden er de to former for angst vel ikke så forskellige, som det kunne se ud til. Den ene er jo nok kun en videre udvikling af den anden. Men i deres fremtræden tager de sig jo ikke desto mindre forskelligt ud. Mens det 17. århundredes mennesker var mennesker, der havde appetit på livet og netop af den grund havde en dårlig samvittighed, fordi de var bange for, at de havde for megen appetit på livet, så er det helt anderledes med de personer, der skildres i Kafkas digtning. Det er personer, der er grebet af angst, fordi ingenting er virkeligt. Og det vil jo i virkeligheden sige, at angsten hos Kafka er blevet til en angst for, at vi ikke længere er i stand til at være angst for noget som helst. Det er angst for, at vi på alle sider er omgivet af tomhed og intethed, altså en angst for at alle de ting, vi ser omkring os, i virkeligheden slet ikke er til, men kun er spøgelsesagtige skygger.

For Kafka at se hænger denne tilstand sammen med, at mennesket har mistet sit initiativ over for tilværelsen. Mennesket er ikke mere et skabende og handlende væsen, men et væsen, der sker noget med, uden at det selv får at vide hvorfor. Det er derfor, mennesket i dag er besat af en evig higen, mener Kafka, en higen efter at komme ud af uvirkeligheden, en higen efter at komme til at opleve sig selv som virkelighed, opleve, at man virkelig er til; og en higen efter at opleve tilværelsen som virkelighed. Hvor mange af os lever ikke i dag i minderne om »den gang, vi levede«, spørger Kafka, minderne om den gang, tilværelsen havde tyngde og fylde, den gang, vi levede ud af vor vilje og handlede ud af vort hjerte, i stedet for at blive skubbet omkring af upersonlige kræfter som i en trædemølle.

I en del af Kafkas romaner er mennesket i virkeligheden ude af stand til at foretage sig noget som helst eller gribe ind i noget som helst; mennesket er i disse bøger på alle sider omgivet af upersonlige kræfter, og det er disse kræfter, der hele tiden bestemmer, hvor man kommer hen og hvad man tager sig for. I en roman som »Processen« er det netop denne uvirkelighed, der præger det hele. Mennesket er her anskuet som en, der er anklaget for retten, men det får ikke at vide, hvad det er anklaget for, det får ikke at vide, om det dømmes eller frifindes, det får ikke at vide, hvem dommeren er, eller om han overhovedet er der, det skubbes ud og ind ad døre, men det får ikke at vide, hvad det er for døre, eller om ikke det hele er en misforståelse; det får ikke at vide, hvad der er virkelighed. Og i denne fortvivlelse kan det gribe sig i at ønske det mest desperate: krige, ødelæggelse, undergang, for dog for en gangs skyld at opleve noget virkeligt, noget, der kan hjælpe det til at mærke, at det lever.

2.

Mon ikke det på baggrund af denne moderne angst skulle være muligt at få øje på en angst af en helt anden art, en frelsende angst, en angst, der måske kan hjælpe en med at leve, og som derfor også kan hjælpe en med at komme til at elske livet.

Om den af Kafka skildrede angst gælder det, at den er både ødelæggende og lammende i en sådan grad, at det menneske, der bliver et bytte for den, simpelthen mister evnen til at leve. Hvor mange af os, der er smittet af denne form for angst, er et andet spørgsmål, men at den spiller en stor rolle omkring os, er der vist

ingen tvivl om. En temmelig stor del af den moderne lyrik handler jo om den, ligesom en stor del af de moderne skuespil og romaner, for ikke at nævne det allernyeste, den såkaldte antiroman, der er dukket op i Frankrig. Hvis man kun kendte tilværelsen gennem disse romaner og skuespil, så måtte man tro, at man levede i en verden af spøgelse. Og så er det ikke så underligt, at det spørgsmål dukker op, om ikke det hele er meningsløst, om der i det hele taget er noget, der er umagen værd. Og det er jo klart, at det er en temmelig lammende form for angst.

Men som lige nævnt findes der også en angst af en anden art, en frelsende angst, en angst, der kan få et menneske til at hænge ved livet og elske det af hele sit hjerte. Hvordan denne angst er beskaffen, kan man få indtryk af gennem et eventyr, der også stammer fra det 17. århundrede — i hvert fald i den form, hvori vi har det nu, et eventyr, der viser, hvordan livsstemningen hos almuen, i visse kredse i hvert fald, var anderledes end den livsstemning, der i det samme århundrede beherskede borgerskabet, sådan som vi lærer det at kende på gravstenen i Odense eller gennem visse af Kingos salmer. Det drejer sig om et eventyr, der er en dansk genfortælling af et af Grimms tyske — om drengen, der drog ud i verden for at finde sin angst, eller som det også hedder: for at lære at gyse. Denne dreng kom, ifølge det tyske eventyr, til at opleve mange mærkelige ting og mange uhyggelige ting, uden at der var noget af det altsammen, der kunne lære ham at gyse. Men til sidst blev han gift, og det hjalp. En morgen, han sov for længe, tog hans kone en spand vand med levende fisk i og hældte i hovedet på ham med det resultat, at de kolde, sprællende fisk fik ham til at gyse for første gang i sit liv.

I den danske fortælling har dette eventyr fået en anden slutning, der menes at stamme fra Vendsyssel, fra egnen omkring Løkken (se Hans Ellekilde: Vore danske Folkeæventyr, 1928, s. 15 og s. 116). Drengen er her blevet til en kongesøn. Han oplever en mængde uhyggelige ting af lignende art som i det tyske eventyr, og også her, uden at det gør indtryk på ham, uden at han bliver angst. Til sidst bliver han gift med en prinsesse og lever sammen med hende i et såre lykkeligt ægteskab. Men en dag blev han pludselig grebet af en navnløs angst. Han lå og sov til middag med hovedet i sin prinsesses skød, da han pludselig sprang op og var ude af sig selv. Han omfavnede og knugede hende til sig, så han var nær ved at kvæle hende. Da han endelig kom til sig selv,

fortalte han, at han havde drømt, at der kom en drage, som ville sluge hans elskede, uden at han kunne hindre det. Da blev han så bange, at han vågnede og var ude af sig selv af angst.

Og så slutter eventyret med, at sådan gik det til, at kongen af Danmarks søn fandt sin angst, og vi aner, at det var en angst, der fik ham til at elske livet og elske sin prinsesse endnu højere end før.

Den livsholdning, der kommer til udtryk i dette eventyr, og i øvrigt også i andre eventyr, er af en helt anden art end den, der på samme tid fandtes i barokken. Barokken var jo i mange måder en makaber tid, en tid, hvor selv den reneste glæde fik en bismag, fordi man anede, at den var ormædt. Men hvad eventyret viser os, er noget helt andet. Det lægger ganske vist ikke skjul på, at frygten spiller en stor rolle i den menneskelige tilværelse, men det mener, at frygten, hvis den har det rette indhold, vil være i stand til at give mennesket et nyt forhold til livet, et mere hjerteligt forhold. Og i dette mere hjertelige forhold opdager man, at den egentlige hemmelighed ved alle levende forhold er noget, som mennesket ikke selv har magt over.

Hvad dette noget er, siges ikke direkte i eventyret; det er ligesom eventyret ikke har noget bestemt udtryk for det, men nøjes med at lade det være sagt indirekte. Og dog er det tydeligt nok, hvad det er. De gamle grækere kaldte det charis, et ord, der betyder både skønhed og nåde. Hvad charis indeholder, får man måske bedst en fornemmelse af ved at tænke på de tre gratier, der forekommer i den græske mytologi — de tre chartier, som grækerne kaldte dem. De havde disse navne, fordi de blev opfattet som åbenbaringer af charis, af skønhed og ynde; de var træernes og blomsternes og afgrødernes beskytterinder, ligesom de også var beskytterinder af lykken i det menneskelige samliv. Men det er værd at lægge mærke til, at det græske ord charis (skønhed og ynde) altså også betyder nåde. Det vidste de gamle nemlig godt, at hvis man fornægter nåden — fornægter velsignelsen, som israelitterne sagde — så løber verden af sporet. Hvis man misforstår sit forhold til livet og tror, at man kan eje lykken — for eksempel eje et andet menneskes kærlighed — ligesom man kan eje en sparekassebog, så mister man det hele, så bliver man forladt af gratierne. Og netop dette var det, kongesønnen oplevede i sin frygt, at man intet ejer af det, man behøver mest. Han oplevede, at det, der for alvor betyder noget for os, det, der betyder

så meget, at det måske er os livet om at gøre, det er noget, der kun er der, fordi det stadig på ny bliver givet os som et overraskende og ubegribeligt mirakel; man kan undertiden tvivle om, at det virkelig er der, så overraskende og ubegribeligt er det.

Men mon ikke det er dette mirakel, vi først og fremmest har brug for at regne med også i vor daglige tilværelse. I grækernes tale om charis er der regnet med det, og det enten vi oversætter charis ved skønhed eller ved nåde. Men da vi i vore dage ikke mere ved, hvad skønhed er, men bestandig forveksler det med det æstetisk smagfulde eller det raffineret udspekulerede, er det nok bedst, at vi holder os til, at det først og fremmest betyder nåde.

Vi lever jo i en tid, hvor det åndelige og det praktiske er blevet skilt ad paa en skæbnesvanger måde. Det åndelige er mere og mere blevet en form for luksus, en slags frimærkesamleri for liebhavere, og samtidig er hverdagen blevet mere og mere hård og brutal, uden nåde og barmhjertighed. Hvad der derfor især er brug for i dag, det er ikke mennesker, der fortsætter denne udvikling, men det er mennesker, der midt i hverdagen har mod til at være åbne over for — ja, vi kan godt sige over for skønheden, når vi forstår ordet i den betydning, det én gang havde, i den betydning, det f. eks. havde i Det gamle Testamente, hvor det hedder i skabelseslegenden om Gud Herren, at han betragtede, hvad han havde gjort, og se — det var altsammen såre skønt (det hebaiske thob betyder: god, skøn, munter), eller i den betydning, ordet har, når Dostojefski siger om Kristus, at han på én gang er en åbenbaring af den fuldkomne skønhed og af den sandhed, at tilværelsens egentlige hemmelighed er tilgivelse. Dybest set forholder det sig jo nok sådan, som de gamle grækere anede, at nåden og skønheden i virkeligheden er ét og det samme. Og hvis vi kunne være med til at hævde dette syn hver for sig, hver på den plads hvor vi er sat, så ville det sikkert være noget, der bedre end meninger og ideologier kunne bidrage til at give hverdagen et nyt indhold og en ny retning.

Knud Hansen, Askov.

En brydningstid i dansk skole for 100 år siden

Et tidsbillede efter erindringer, nedskrevet af lærer Morten Mortensen (1835-1924).

Erindringerne

I året 1864 flyttede den 31-årige lærer Morten Mortensen ind i degneboligen i Nysogn på Holmsland. Han kom fra Vester Ørum ved Vejle, men var født og opvokset i Sønder Lem syd for Ringkøbing, så han var fortrolig med natur og befolkning. Mortensen blev på Holmsland i fire år. Så rejste han atter til Vejleegnen og blev lærer og kirkesanger i Uldum, hvor han døde 1924. Da han rejste fra Nysogn, havde han brudt isen for en ny, levende undervisningsmåde, men det havde kostet kamp. Mens han selv gik i skole i Lem, var remseriet den eneste anerkendte metode. Indlæring og tugt blev varetaget ubarnligt og ofte barbarisk. Men Mortensen, som havde taget lærereksamen fra Jelling 1860, havde hos seminarieforstander Svendsen mødt »det levende ord«, og med dette kirke- og skolesyn gik han ud i den danske skole. For børnene blev det et vårbrud i deres daglige skoleliv, men forældrene forstod ofte ikke det nye, tilsynet heller ikke, og derfor måtte der opstå konflikter.

På sine gamle dage nedskrev Morten Mortensen erindringer fra sin barndom i Sønder Lem, sit ophold på Jelling Seminarium og sin første lærervirksomhed, navnlig i Nysogn. Erindringerne er, hedder det, »skrevne for mine børn«, men de har interesse videre ud, idet de giver et tidsbillede, som vi ganske vist kender noget til, men som bliver klarere og mere nærværende gennem Morten Mortensens vederhæftige skildringer.

»Erindringerne« blev i nogle år opbevaret hos sønnen, Morten Fensbøl (dim. Jelling 1887), lærer og organist i Ringkøbing, og

hans sønnesøn, administrationschef Hilmer Fensbøl, har givet mig lov til at benytte dem ved udarbejdelsen af denne artikel.

Hensigten med denne har været at samle stoffet om den brydningstid, han oplevede i sine unge dage. Det har derfor været nødvendigt at bearbejde det, så hovedlinjen træder klart frem. Morten Mortensens egen stil møder man imidlertid i de to afsnit »En provstevisitats« og »Holmslands klit«, mens det sidste afsnit, »Erindringerne indirekte karakteristisk af Morten Mortensen«, er betragtninger, jeg har fundet naturligt at knytte til omtalen og gengivelsen af erindringerne.

Sønder Lem

Da Morten var fem år gammel, begyndte hans mor at stave med ham, for man skulle kunne læse, inden man kom i skole. Moderen sad om aftenen ved sin spinderok og drengen ved siden af med sin ABC og sin pegepind. Let var det ikke for den lille fyr, og han måtte ofte høre, at han var en »rigtig trykhals«. Engang så han, at moderen fik tårer i øjnene, fordi det gik så tungt, og da besluttede han, at nu ville han tage fat for alvor. Den første skoledag kom (1842). Morten havde været flittig, for han kunne remse store stykker op af Balles lærebog. Men en anden nybegynder overgik ham, han kunne foruden lærebogen fem sider af Thonboes bibelhistorie udenad. Morten kom derfor til at sidde nederst, og hverken han eller hans moder var i godt humør, da de gik hjemad.

Efterhånden blev Morten dog glad for at gå i skole, for han klarede sig godt i dansk, regning og skrivning. Værst var det med hjemmearbejdet til religionstimerne. Selv de yngste elever fik ret store lektier for til udenadslæren i bibelhistorie og lærebog. Tidligt om morgenen og sent ud på aftenen sled han i disse bøger. Intet under derfor, at de blev hans skræk, ja, at han næsten kom til at hade dem. Faderen syntes ikke om dette remseri og gav udtryk for, at det burde være tilstrækkeligt, når børnene lærte »æ grund« af det, der stod i bøgerne, men moderen sagde, at bøgerne skulle læres udenad, det forlangte degnen. Kunne man ikke lektierne på den måde, kom man til at »sidde inde« om middagen, og det var en skam, som ikke måtte overgå hverken drengen eller forældrene.

Engang blev Morten dømt til at »sidde inde« tre dage i en uge, fordi han remsede »hvilket« i stedet for »hvilken«. Han slap dog

fri alle tre gange, måske fordi degnen ikke gerne ville gøre hans fader imod. Da Morten kom om middagen og lovede bod og bedring, fik han lov at gå, men først efter at have fået en alvorlig formaning til nøje at skelne mellem de betydningsfulde ord: hvilken, hvilket og hvilke.

I virkeligheden var degnen (Jørgensen) en munter og god mand, og prygl hørte da heller ikke til dagens orden. Men legemlig afstraffelse var jo nu engang almindelig brugt både i hjemmene og i skolen, og skete der brud på ordenen i Sønder Lem skole, kom tampen eller riset i brug, og da var der uhyggeligt i skolestuen.

Engang havde degnens egen søn og en anden dreng nogle spillopper for i undervisningstiden. De troede ikke, at degnen så det, men det gjorde han, og så måtte de selv gå ud i haven og hente et stort ris. Dernæst skulle de trække deres veste af, og så blev riset formelig slidt op på dem. Det hjalp ikke, de skreg og bad. Og degnens søn fik ikke de færreste slag.

De fleste af børnene frygtede dog ikke mest en afstraffelse af den art, den fik dog ende. Men undertiden blev en synder dømt til at stå frit på gulvet med højre arm lodret i vejret, holdende en lineal i hånden. Når han efter lang tids forløb endelig blev benådet, kunne han næsten ikke bruge armen.

Og alligevel var degnen vist en af den tids flinkeste skolemænd. Mange af hans elever holdt af ham, og da han skulle flytte til et andet embede, var det en sorg for Morten.

Hans eftermand var drikkældig og mødte ikke sjælden beruset i skolen, men da var han som regel i godt humør. Mere uhyggeligt fandt børnene det, når han blev hidsig, for så stampe han i gulvet og råbte og bandede. Undervisningen var under al kritik. Børnene blev proppet med en hel masse uforståelige remser, som de skulle kramme ud med ved eksamen. Troen på remseriets nødvendighed og betydning var imidlertid så dybt indgroet i folks bevidsthed, at man også anså denne mand for at være en dygtig lærer.

Efter konfirmationen kom Morten Mortensen ud blandt fremmede. Overgangstiden fra barnealder til ungdomsalder faldt i slutningen af treårskrigen, og han oplevede da, hvorledes »ånden fra 48« næsten omskabte befolkningen. Kærligheden til fædrelandet besjælede alle, offerviljen var fælles for alle, råhed i tale og adfærd måtte vige, fordi rene og ædle følelser fyldte dem.

I tyve års alderen kom Mortensen i forbindelse med pietistiske

kredse, som holdt gudelige forsamlinger, bl. a. hos Jens Jørgen Kristensen, som var gift med en søster til docent Fjord. Ved disse møder talte også enkelte grundtvigske præster, bl. a. kateket Svendsen fra Ringkøbing, og da Mortensen kort efter fik lyst til at blive lærer, var han straks inde på, at han ville på Jelling Seminarium, hvor Svendsen imidlertid var blevet forstander.

Jelling

Morten Mortensen var elev på Jelling Seminarium fra 1857-60, og i den tid modnedes han under påvirkning af Svendsens rige og varme personlighed.

Svendsens betydning for sine elever hænger sammen med, at han også var deres præst. Kun få af dem kunne tænke sig at udeblive fra søndagens gudstjenester. Om disse sagde en mand, som havde meget lang kirkevej til Jelling, engang til Morten Mortensen: »Har man først hørt Svendsen en gang, må man komme igen, for der er noget så dragende over hele hans personlighed og forkyndelse.«

Man vil forstå, at luften omkring seminariet var ren og sund og med til at stemme elevernes sind til modtagelighed for undervisning.

Svendsens fag var bibelhistorie, bibelforklaring og dogmatik. Navnlig hans bibelhistorietimer fik meget stor betydning for udviklingen af seminarieelevernes personlighed, fortælleevne og skolesyn.

En udførlig gengivelse af Mortensens beskrivelse af Jelling Seminariums glansfulde tid under Svendsens ledelse vil imidlertid for mange af dette skrifts læsere blive en gentagelse af, hvad der tidligere er skrevet om den periode. I denne forbindelse vil jeg gerne henvise til Frands Johan Rings fortrinlige skildring i 1957-heftet.

Gadbjerg, Vester Ørum og Nysogn

Morten Mortensen forlod Jelling Seminarium med et kirke- og skolesyn, som uundgåeligt måtte føre ham ind i brydninger med forældre og tilsyn, da det rationalistiske kirkesyn og remseriet i skolen endnu var rådende de fleste steder i landet. Han var imidlertid fast bestemt på at tage kampen op.

I Gadbjerg, en kvart mil vest for Jelling, var han andenlærer i to år, derefter i to år i Vester Ørum, en kvart mil syd for Uldum

I Gadbjerg mødte han straks stærk modstand. Navnlig var man forbitret over, at han fortalte sagnhistorie, bl. a. om Vermund og Uffe. Rationalisterne hævdede, at da sagn jo var opspind, var det nytteløst at anvende skoletimerne til den slags. Andre gjorde gældende, at den unge lærer gennem sin fortælling førte hedenskab ind i skolen, for sagnheltene var jo hedninger. Adskillige mente, at han burde afsættes, men da han fik flere og flere venner blandt forældrene, fordi børnene nu var blevet glade for at gå i skole, var de værste storme stilnet af, inden han flyttede til Vester Ørum. Her fik han ingen vanskeligheder, bl. a. fordi hans provst, Kirketerp fra Øster Snede, støttede ham.

I efteråret 1864 vendte han tilbage til sin hjemstavn, idet han blev lærer og kirkesanger i Nysogn på Holmsland ved Ringkøbing.

Inden han forlod Vejleegnen, opsøgte han seminarieforstander Svendsen, der sagde til ham: »Ja, der kommer De til en dygtig og oplyst befolkning, men De vil nok møde en del modstand, for provst Abels minde lever endnu i disse egne, og han var på sin vis en nidkær skolemand, men han hørte helt og holden til den gamle tid.« — Han bad mig tage en hilsen med til gamle Morten Vejlgård på Søgård.

I Nysogn begyndte Mortensen straks sin kamp mod remseriet. Han fortalte historie og bibelhistorie, men opdagede, at bør-

Nysogn skole

nene, når de skulle overhøres, stadig remsede lektien op. De var nu engang vant til at arbejde sådan, og forældrene forstod ikke den nye arbejdsmåde — eller måske ville de ikke. Da bogen således nærmest gjorde fortræd, forlangte Mortensen, at den en tid ikke skulle bruges. Når så børnene havde lært at fortælle i deres eget sprog, kunne man tage den frem igen.

Hos forældrene vakte dette skridt forbavelse og nogen misstemning, men der var ingen, der gjorde åbenbar modstand, vistnok fordi børnene nu holdt af at gå i skole.

I denne tid var det, at han traf Morten Vejlgård, og Mortensen forstod af samtalen med ham, at misstemningen var temmelig stærk.

Morten Vejlgård sagde bl. a.: »Ja, jeg er nu en gammel mand og vil helst tale rent ud. Jeg vil derfor sige dig, at det er »pinende galt«, som du bærer dig ad. Måske er det rigtigt, at du en tid lægger bøgerne til side, men forældrene kan ikke forstå det, og da du selv er vestjyde, må du da vide, at vestjyderne ikke er til at spøge med.«

Mortensen svarede, at han heller ikke havde handlet i spøg, men i fuldt alvor. »Jeg vil nå mit mål ad den kortest mulige vej, og den, mener jeg, går gennem børnenes hjerter til forældrenes.«

»Nå, ja, ja,« svarede Morten Vejlgård, »du er vel nok som de fleste unge noget egenrådig og selvklog. Men jeg skal dog sige dig noget, som du måske kan have godt af at tænke over. Vi havde engang en præst, der hed Abel. Da han flyttede fra os, mente så godt som alle, at vi havde mistet »Den Helligånd«. Hans eftermand hed Hassenfeldt. Han var en mand med mere hjertelag og inderlighed end Abel, men han tog ikke folk, som de var. Jeg var måske den eneste, der forstod ham, og jeg sagde til ham: »Stik fingeren i jorden og lugt, hvor De er.« Det kunne og ville han ikke, og derfor kom han ikke til at udrette en smule. Han var egenrådig, og du er egenrådig, og det vil gå dig, som det gik ham.«

Mortensen svarede, at han ganske rigtig var så egenrådig og egensindig, at han mente, at han i løbet af vinteren kunne vinde børnene. »Lad os derfor roligt se tiden an til foråret, så kan vi tale sammen igen.«

Det gik Morten Vejlgård ind på og tilføjede: »Det skulle egentlig glæde mig, om du kom til at gå af med sejren, men jeg tvivler.«

I løbet af vinteren førte Mortensen en hård kamp mod remseriet. Nogle mente, han skulle afsættes, men ved forældremøder i

skolestuen fik han lejlighed til at redegøre for hele sit skolesyn, og han havde en stærk støtte i gårdejer Peder Christiansen*), professor C. Christiansens fader, der var »øens« mest oplyste mand. Det havde derfor vægt, når han sagde: »Nu må vi lade Mortensen have fuld frihed til at arbejde efter sin overbevisning. Synes vi så til foråret, at der er arbejdet og udrettet for lidt, er det tidsnok at tale med ham, men jeg tror for resten ikke, vi behøver at frygte.« — Også den ansete gårdejer Niels Søe støttede ham.

Hovedslaget stod ved forårseksamen. Præsten (Ferdinand Emil Seidelin, præst på Holmsland 1857-70, derefter sognepræst ved Vor Frue Kirke, Århus) anmodede Mortensen om at tale med børnene om den anden trosartikel og prøve hvert enkelt barn. Skolestuen var fuld af tilhørere. Skolekommissionsmedlemmerne sad med karakterlister. Men Mortensen var ikke nervøs. Han lod børnene fortælle bibelhistorie i tråd med den givne opgave. Alle hans elever, fra den dygtigste til den ringeste, kunne fortælle. Forældrene lyttede. En sådan eksamen havde de ikke oplevet før, og da eksamen var endt, sagde præsten til den øvrige skolekommission: »Ja, efter hvad der her er præsteret, har vi intet at skulle have sagt. Men sig mig engang, lærer Mortensen, hvor mange gange skal De fortælle en historie, for at børnene således kan huske den?«

»Een gang,« svarede Mortensen. Det kunne ingen af dem forstå.

Nogle dage efter kom Mortensen ned til Søgård. Der var flere til stede, men Morten Vejlgård hviskede ham bevæget i øret: »Ja, herefter kan du frit undervise, som du vil, for nu har du ikke alene børnenes, men også forældrenes hjerter.«

Mortensen betegner de fire år i Nysogn som sin lykkeligste lærertid. Han flyttede bl. a., fordi hans hustru, der var fra Jelling sogn, længtes efter Vejleegnen, og fordi hendes helbred ville have godt af et mildere klima.

Da Mortensen opsøgte Morten Vejlgård for at sige farvel, sagde den gamle mand: »Sæt dig ned lidt, der er noget, jeg endnu vil sige dig. Det var kønt, at børnene den sidste aften kom grædende

* Mads Peder Christiansen (1817-1905) var medlem af folketinget. Han var gift med en datter af Morten Vejlgård, som således er oldefar til professor Christiansens søn, højskoleforstander C. P. O. Christiansen, og datter, dr. med. Johanne Christiansen.

hjem og sagde, at det kunne endda have været det samme, om de ingen jul havde fået, når bare du var blevet her.«

En provstevisitats

Det fjerde år efter, at jeg var kommet til Holmsland, havde jeg provstevisitats. Et par af omegnens yngre lærere havde fortalt mig en del om provstens besøg i skolerne, og disse udtalelser faldt ikke ud til hans fordel. Han stod helt på det gamle stade med hensyn til undervisningen; ubehageligt var det også, at han yndede at afbryde lærerne midt i deres samtaler med børnene, når de ikke fik alt det med, som efter hans mening hørte til.

En morgen i marts, da jeg lige var gået ind i skolen for at begynde, kom pigen efter mig og fortalte, at der var kommet en meget fin herre, som ville tale mig. Jeg gik tilbage, og her stod ganske rigtig en fin og — som det syntes — meget beskeden mand, som meddelte mig, at han var provst Kjær fra Skjern (Jens Snog Kjær (1822-1869), provst 1864); han ville gerne overvære min undervisning i tre timer. Jeg bød ham selvfølgelig velkommen. Vi kom ind i skolen, og jeg meddelte børnene, at den fremmede mand var provsten, som gerne ville høre, om vi kunne noget. Da vi havde sunget morgensang, spurgte han børnene, om de kunne nogle salmer udenad, og han nævnede nogle, som de imidlertid ikke kendte. Jeg fortsatte derefter med andre, som jeg vidste, de kendte og kunne. Han lod dem nu fremsige nogle vers og talte lidt med dem om indholdet. Derefter spurgte han mig, hvad jeg havde bestemt at tale med børnene om den dag. — »Jeg skulle efter bestemmelsen tale med dem om dåben,« svarede jeg. — »Det er godt,« sagde han, »vil De så først tale med drengene og dernæst med pigerne.« — Jeg begyndte da, og det gik efter mit skøn rigtig godt; men pludselig kom han hen og stillede sig ved siden af mig. Jeg havde en anelse om, hvad det skulle betyde, men lod som ingenting, vendte ryggen lidt imod ham og talte videre. Jeg blev fri for afbrydelse, indtil han sagde: »Vil De så tale lidt med pigerne om den forbindelse, der er mellem dåben og nadveren!« — Jeg sagde så, henvendt til pigerne: »Ja, nu har I hørt, at dåben er et genfødselsbad, i dåben fødes altså det nye liv, men alt liv skal have næring, hvis det skal vokse; det ser vi stadig i naturen, og således er det også i det åndelige.« Og jeg talte derefter med dem om, at det nye liv skal have sin næring i nadveren. Det varede nu ikke længe, inden han kom igen og stillede sig ved

siden af mig, dog ikke for at afbryde, men for at afløse mig. Han pikkede i bordet og sagde: »Altså er dåben et skabelsenssakrament og nadveren et opholdelsenssakrament,« og han stadfæstede i øvrigt, at det var ganske rigtigt, hvad jeg havde sagt. »Men nu vil jeg spørge jer,« sagde han, »hvorfor kan børn ikke gå til alters?« — Der sad ved det øverste bord en frimodig pige, som aldrig manglede svar, og hun svarede ganske frejdigt: »Børn skal have mælk og ikke hård kost.« — »Hvad var det, hun sagde?« spurgte provsten henvendt til mig. Jeg gentog da ordene for ham. — »Åja,« sagde han, »det var slet ikke så galt svaret;« men så forklarede han, at børnene ikke kunne prøve sig selv, og derfor kunne de heller ikke gå til alters. Derefter gav han dem nogle spredte spørgsmål. Jeg husker, at han bl. a. spurgte: »Hvad forstår I ved at blive helliggjort?« — »Det er at blive gjort hellig,« svarede straks den føromtalt pige. — »Åja, det var også ret fornuftigt svaret,« sagde provsten. »Helliggørelse er en kristens daglige fremgang i dyd og gudfrygtighed.« — Han var hele tiden så gravalvorlig, at man ikke så et smil på hans læber.

Vi skulle dernæst have retskrivning. Provsten mente ikke, der kunne blive tid til at rette hele klassen. Jeg skulle derfor bare lade tre drenge og tre piger skrive et lille stykke, som han opgav; så kunne han nok få en mening om, hvorledes der undervistes. Jeg tog da fem drenge og fem piger, som var lige dygtige. De skrev nu det opgivne stykke, og jeg lagde tavlerne på katederet, drengenes for sig og pigernes for sig. I det første diktatstykke, han rettede, havde eleven brugt selvlydsfordobling i et ord — jeg husker nu ikke hvilket.

»Lader De dem skrive sådan?« spurgte han. — »Ja,« svarede jeg. Da han kom til den anden tavle, viste det sig, at der ikke var brugt selvlydsfordobling i det samme ord. — »Lader De dem også skrive sådan?« spurgte han videre. Og jeg gav samme svar. Da han var færdig, sagde han, dog ikke i nogen spydig tone: »Ja, efter Deres noget frie metode er de alle fejlfri, og jeg er så nødt til at kalde det hele meget godt.« Præsten, som var kommet til stede, ytrede, at det jo ikke var så let at få alle hoveder under én hat. — »Ganske vist,« sagde provsten, »men i en skole måtte det dog kunne lade sig gøre.« — »Jeg må måske,« sagde jeg, »mens børnene puster lidt, få lov til at sige, hvad der for mig er hovedsagen i retskrivning og stil. Vi lever nu i en overgangstid, og vi er så uheldigt stillede, at der er selvlydsfordobling i de fleste af de

bøger, børnene får i hænde, og lærerne er henviste til Molbecks ordbog og Convent salmebog, i hvilken sidste der findes mange uoverensstemmelser. I en sådan tid må der fremkomme småfejl af den art, der her er tale om. Jeg lægger derfor meget lidt vægt på rettelse af dem; derimod arbejder jeg på at lære børnene at adskille og opløse sætningerne i deres enkelte dele, at kende de forskellige ordklasser og ikke mindst at åbne deres øjne for ordenes afledninger, hvis de da ellers ligger inden for sprogets grænser. Om et barn for tiden bruger selvlydsfordobling, er mig så temmelig ligegyldig; men skriver det f. eks. spurgte uden g eller fandt uden d, så bliver der sat tykke streger under, og barnet skal da selv udfinde, hvorfor der skal g og d i de anførte ord.« — »Jeg respekterer ganske Deres mening,« svarede provsten, »og jeg er vel i grunden enig med Dem. — Børnene kender altså noget til grammatik?« — »Ja-a,« svarede jeg, »jeg synes egentlig selv, de er ret flinke både til sætningsanalyse og ordanalyse.« — Provsten ville så prøve dem. »Læser, hvad er det for et ord?« spurgte han. — »Udsagnsord,« svarede de straks. — »Nå, ja, udsagnsord, vi kunne jo også kalde det gerningsord. Læser, det er præsens; men kan I sige mig, hvad det hedder i imperfektum?« — Jeg måtte jo gøre børnene opmærksom på, at imperfektum var det, vi kaldte datid, og de svarede straks: »Læste!« — »Det er rigtigt, svarede han; men kan I også sige mig, hvad det hedder i pluskvamperfektum?« — »Førdatid,« nikkede jeg til børnene, og de svarede da temmelig hurtigt: »Havde læst!« — Jeg gjorde provsten opmærksom på, at børnene ikke kendte en eneste af de latinske benævnelser, og jeg mente, han ville få mere fornøjelse af at lade hvert enkelt barn opløse en sætning. »Det vil De måske gøre,« sagde han, »så vil jeg høre, hvorledes De tager det.« Det var netop lige det, jeg ønskede. Både provsten og præsten hørte godt efter, og jeg hørte præsten sige: »Det er ypperligt med disse danske benævnelser, der nu bruges i stedet for de latinske, som vi måtte plages med i vor barndom.«

Provsten kunne ikke nå at få børnene overhørt i alle fag; men læsning og danmarkshistorie måtte han dog have med. Læsning gik godt. I danmarkshistorie ville han høre noget af det, vi havde gennemgået før jul. Det gik livligt og godt, men han mente dog, at jeg lagde for lidt vægt på årstal. Derfor havde han til slut nær taget livet af det hele, fordi han gav sig til at eksaminere dem i en hel masse årstal gennem hele historien, som børnene selvfølgelig-

lig for en del slet ikke kendte. Der blev ikke tid til mere; formiddagen var til ende, og provsten ville til Gammelsogn om eftermiddagen.

Ved afskeden takkede han mig venligt, og han føjede til, at han var meget tilfreds med min skole, og at han havde været glad for at høre på min undervisning. Det var den mest uforbeholdne anerkendelse, jeg kunne vente mig af en tilsynsmand, der så med helt andre øjne på undervisningen end jeg.

Holmsland klit

Imellem Ringkøbing Fjord og Vesterhavet er der en landstrækning på omtrent fire mil fra nord til Nymindegab. Der ligger her flere ret gode byer med betydelige gårde og mange mindre ejendomme og huse, hvis indbyggere hovedsageligt ernærer sig ved fiskeri. Denne smalle strækning hørte under Nysogn på Holmsland, hvor jeg var kirkesanger. Men beboerne, navnlig fra de sydligere byer, kom så godt som aldrig i kirke, når undtages de regelmæssige to gange om året, da de var til alters, og så når de havde barnedåb, bryllup eller begravelse. For at bøde lidt på savnet af kirken prædikede præsten på Holmsland hver fjerde søndag i to af skolerne. Som kirkesanger fik jeg højtidsoffer af beboerne samt af enkelte gårde en smule nannest (afgift af spisevarer). Fra gammel tid var det skik, at læreren ved st. hansdagstide kørte omkring til alle beboere og hævdede offeret for hele året. Jeg var noget benovet, da jeg første gang skulle ud på den tur. Befolkningen så mig i reglen kun den ene gang om året, og da kom jeg altså for at opkræve penge. Jeg kunne ikke tænke mig, at jeg var en velkommen gæst, men deri tog jeg fejl, for jeg blev hver gang modtaget med en sjælden gæstfrihed og venlighed.

Jeg begyndte altid i landstrækningens sydligste del, for når jeg mod dette mål kørte gennem de nordlige byer, kunne man der slutte sig til, hvornår de kunne vente mig. Det kneb for mig at ende turen i tre dage. Den sydlige by, Bjerregård, havde oprindeligt kun været en gård. Nu var der foruden gården 13 eller 14 mindre ejendomme. Det gik som en løbeild fra hus til hus, at nu var degnen i vente. I samtlige hjem i Bjerregård var kaffekopperne da også sat frem tillige med sirup, kaffebrød samt brændevinflaske med glas. Det var dog kun i denne by, at man så sirup på bordet. Kaffen kunne man næsten ikke blive fri for, for man tog det ilde op, hvis man sagde nej tak. Kaffepunch kunne man godt

slippe for. Det blev dog anført til min ros, at jeg ikke havde drukket en eneste punch på hele min rejse. Vi blev færdige med Bjerregård den første dag, men da havde jeg også drukket kaffe 14 gange fra kl. 4 om eftermiddagen til aften. Samme aften nåede vi Haurvig, den nærmeste by nordfor, hvor vi indlogerede os i en pæn bondegård, hvor kusken havde været vant til at overnatte. Vi blev modtaget med en sjælden gæstfrihed. Jeg gik straks indenfor, medens manden og kusken spændte fra. Konen var meget livlig og talte til mig som til en gammel bekendt. — »Ja, vi ventede temmelig sikkert, at De ville komme hertil i nat«, sagde hun, »og derfor skal aftensmaden snart være færdig«. — »Tak«, sagde jeg, »men ved De, hvad jeg på vejen hertil sad og ønskede mig?« — Nej, det vidste hun naturligvis ikke. Jeg ønskede mig bare en portion kogt eller stegt fisk oven på den masse kaffe, vi har måttet sætte til livs de sidste fire eller fem timer. Hun så noget forundret på mig og sagde: »Tror De da, jeg vil spise Dem af med en ganske simpel ret første gang, De er i vort hus? De må da ikke tro, at vi kun har fisk at byde folk.«

Da bordet var dækket, og manden og kusken var kommet ind, blev der sat en dejlig lammesteg på bordet, den var både vel tilberedt og lækker, og det kunne ikke nægtes, at det gjorde godt at få et ordentligt måltid mad, da vi den dag så at sige kun havde fået kaffe.

Både manden og konen var fornøjelige i samtale, og egentlig undrede det mig, at man i en afsides egn af landet kunne møde så pæne og intelligente folk. Da vi skulle i seng, fulgte ægtefolkene mig ind i et hyggeligt gæsteværelse med opredt seng. Konen gjorde en undskyldning for, at lagnerne måske ikke var så hvide, som jeg var vant til at have dem, men det lå i, at deres vaskevand gjorde linnedet gulligt.

I sengen var der flere lag dyner, så jeg måtte kravle op i den. — Imidlertid sank jeg straks dybt ned, for de mange dyner var, så vidt jeg kunne skønne, fyldte med dun. Jeg har aldrig hverken før eller siden haft så blødt et leje, og det kunne have været behageligt nok, hvis det havde været en køligere årstid. Nu blev det mig for varmt, skønt jeg kun beholdt et lagen over mig. Jeg var tidligt oppe næste morgen, folkene i gården ligeledes. Da vi havde fået en god og solid frokost, gik kusken ud for at spænde for; vi havde en lang dag for os.

Manden sagde: »Ja, så kan jeg imens klare min regning til

Dem«. — »Det bliver nok snarere mig, der skal klare regning til Dem«, svarede jeg. Men det ville manden ikke høre tale om. »De skylder mig ikke noget«, sagde han, »men jeg skylder Dem for et helt år«. Jeg foreslog så, at vi skulle sige: lige op. Men heller ikke det ville han. Jeg så også, at konen gik hen til kusken med en god portion uld, som hun bad ham stoppe i en sæk, han havde taget med til dette brug, for jeg skulle jo have noget for den ulejlighed og udgift, jeg havde med selv at hente offeret.

Således gik det i landstrækningens sydlige halvdel. Konerne på gårdene gav uld, og de egentlige fiskeres koner gav fisk. De fleste af beboerne havde mange får, som om sommeren kunne gå mellem klitterne og samle føden.

I øvrigt havde jeg på min rejse både triste og morsomme oplevelser. I Haurvig kom jeg ind til en fattig, svag kone, der sad ene hjemme med tre småbørn. Hun vidste nok, hvad jeg rejste efter, men beklagede, at hun ikke så sig i stand til at betale det offer, som hun nok vidste, de skyldte mig. De havde det småt, og hendes mand var ude på arbejde. — »Det kunne aldrig falde mig ind«, sagde jeg, »at forlange offer af Dem under nuværende omstændigheder, men jeg besøger alle beboerne på min tur og ville ikke køre Deres dør forbi«.

Hun var en from, gudhengiven kone med et lidt andet præg end hendes ligestillede. Jeg sad en kort stund og talte med hende, hun kunne, sagde hun, undertiden blive lidt bekymret for sine småbørns fremtid, da hun rimeligvis ikke skulle få lov at blive ret længe hos dem, men »så lægger jeg, så godt jeg kan, deres fremtid i Vorherres hånd, og han finder nok udvej for dem«. Deri bestyrkede jeg hende og sagde farvel med de ord: »Den, der tror Vorherre vel, er den allerbedste sjæl«. — Jeg kunne lang tid efter ikke glemme hendes fromme, blide modertårer.

Dagen efter kom jeg i en anden by ind til et par halvgamle folk. Af manden hørte jeg kun ordene goddag og farvel, men konen kunne også nok tale for dem begge. — »Go'daw«, sagde hun, da jeg havde hilst, »ja, a skal wal nok skænnes me' ham, for det skuld' a åltid me' hans formand«. — »Da ved jeg såmænd ikke, hvad vi skulle have at skændes om«, svarede jeg. — »Jow«, sagde hun, »a tøtt, en mark var nok for vos to gammel folk, men han vild' ålti' ha' fir' å tyv' skjelling«. — »Ja, jeg er nu enig med Dem«, sagde jeg, »jeg synes endog, at en mark er vel meget. Når I giver mig 8 skilling, er jeg godt fornøjet, og er I fattige, må I blive helt fri«. —

Hun så meget forbavset på mig og udbrød: »Nå, han er a den slaws folk, nej, så kommer vi ett te å skænes«. Hun kom straks med 24 skilling, som var lagt frem i vinduet. Jeg skød marken tilbage og beholdt de otte skilling. »Nej«, sagde hun, »vi er da ett så fatte, at vi ett ka' betål enhver, hva' vi ska'«. Det morsomme var, at hun nødte mig til at beholde de 24 skilling. Manden sad under hele samtalen og smålo. »Nu ska' han vent' et lille ywblik og ha' en tår kaffe, å han behøwer ett å frygt', at a ska byh ham tutwand. (Således kaldte de gamle den drik, som var lavet af ganske få bønner og megen cikorie, som kaldtes tut). Jeg bad mig dog fri, da det lakkede langt hen ad eftermiddagen, og jeg skulle hjem om aftenen. Det fandt hun, der var mening i. Da hun kom til at se ud af vinduet, sagde hun: »Ja, der sidder æ kusk no ud å vil ett ind, og han har wal nok fortål ham, at a er en swår jen; men a er no så'en indrettet, at a behandler folk, som di behandler mæ. A vil no følle mæ udenfor«. — I stilladset hang en masse tørrede hvilinger; hun løb hen og greb en bunke, som hun kastede bag i vognen med de ord: »Dem ska' han ha' for hans ulejlighed!« Fisken havde vel nok lige så megen værdi som pengene, jeg havde modtaget.

Navnlig det første års rejse var interessant og gav mig et andet syn på fiskerne, end jeg havde haft efter beskrivelser. Jeg havde forestillet mig dem som temmelig plumpe og rå. Sådan var de ikke. Jeg blev alle vegne modtaget med en venlighed og gæstfrihed, som jeg ingen andre steder havde set mage til. En af årsagerne hertil var vel nok, at stedets afsondrede beliggenhed medførte, at de sjældent så fremmede. Men jeg mærkede aldrig til råhed hverken i tale eller adfærd. Man fik det indtryk, at folk derude var pligt-opfyldende og redelige naturbørn. Det var ret betegnende, hvad en strandrider (toldopsynsmand ved stranden) fortalte, da vi sad og drak kaffe. Der var for et par nætter siden sket indbrudstyveri i en gård. Udbyttet havde ikke været stort; men det havde dog sat sindene i oprør, da sligt ikke havde passeret på klitten så langt tilbage, de allerældste kunne huske. Alle anså det derfor for umuligt, at tyveriet kunne være begået af nogen fra klitten. Det opklaredes da også senere, at det var en helt fremmed person, der havde øvet udåden. — En ting overraskede mig ligeledes, og det var den renlighed og properhed, som rådede overalt, især i gårdene længst mod syd. I Haurvig så man i flere gårde, at stuerne var tapetserede eller belagte med glaserede, hollandske klinker. Det tog sig godt

ud, og væggene var på den måde så glatte, at ikke et støvgran kunne hæfte sig derpå. Deres vægbilleder var derimod som regel smagløse.

Turen var i øvrigt ret indbringende for mig. Foruden offeret var gaverne ikke ubetydelige: 20-30 pund uld og så mange hvillinger, at vi ikke kunne have fortæret dem i et helt år, selv om vi havde spist fisk hver dag. Gaverne kunne dække mine udgifter til kusken flere gange. Denne indtægt måtte jeg ifølge mit kaldsbrev give slip på, da der blev opført to kapeller og ansat en præst derude. Ellers var jeg næppe flyttet fra det kære Nysogn, hvor jeg havde nydt så meget godt, og hvor jeg endnu på mine gamle dage synes at have levet mine lykkeligste år som lærer.

Erindringerens indirekte karakteristik af Morten Mortensen

Erindringerne fortæller indirekte en hel del om Morten Mortensen selv. For dette afsnits vedkommende er det, der fortælles i erindringerne, sammenholdt med en artikel om M. M. af pastor H. Engberg i »Hjem og Skole« 1928: »Tre gode degne«. Referatet af provst Kjærs visitats i Nysogn siger noget om hans dygtighed som lærer i religion og dansk. Men hans evner var vidtspændende. I sene aftentimer forberedte han unge mennesker til præliminær-eksamen. Han var født matematiker og kunne mere sig med at løse opgaver, der var givet ved afgangseksamen på Polyteknisk Lærestanstalt.

Engang under en visitats i Vester Ørum måtte provst Kirketerp undre sig over børnenes dygtighed i talbehandling.

Han brød da ind og sagde: »Nu har jeg set, at I kan regne ret store opgaver. Jeg har da lyst til at prøve, om I også kan regne små. Kan I sige mig, hvorfor 7×16 er det samme som 8×14 ?« — Mortensen havde imidlertid kort før vist børnene, at man af to faktorer kan gøre den ene lige så mange gange større, som man gør den anden mindre, uden at produktet forandres. Børnene svarede derfor straks: »Når 7 gøres to gange større og 16 to gange mindre, står der 8×14 , eller når 8 gøres 2 gange større og 14 to gange mindre, så står der 7×16 .«

Provsten spurgte derefter: »Hvorfor er 4×36 det samme som 9×16 ?« — Dette klarede de med samme lethed.

Mortensen var ordensmand og meget punktlig. Frikvarteret blev aldrig for langt, men han lod også børnene gå hjem på slaget fire. En dag — det var i Vester Ørum — havde han netop sagt farvel

til børnene og var gået med dem udenfor, da han så provsten komme ridende i skarpt trav omme i byen. Mortensen var klar over, at turen gjaldt ham og lod derfor børnene gå ind igen. Straks efter holdt provsten udenfor døren. Idet han hilste, sagde han: »Nå, Dem kan man da træffe hjemme (en hentydning til, at han to gange havde villet visitere skolen i Mortensens formands tid uden at træffe ham).« »Ja,« sagde Mortensen, »men havde provsten ventet blot nogle få minutter længere, så havde der ingen børn været.« Provsten rev uret op af lommen og sagde: »Ja, De har ret; klokken er over fire, og nu kan De selv bestemme, om De vil have mig indenfor lidt!« — De fik nu en hyggelig stund i skolestuen, og så sagde provsten til børnene: »Nu skal I have tak, og hvis jeres forældre skulle hitte på at skænde på jer, fordi I kommer en time for sent hjem, så skal I bare sige, at det er provstens skyld!«

Et fremtrædende træk i Mortensens karakter var hans retlinethed i forbindelse med personligt mod. Fik han modstandere — og det gjorde han jo på grund af sine rodfæstede meninger — gik han hen til dem og talte ud med dem.

I Gadbjerg havde en gårdmand i kommunalbestyrelsen ved et møde udtalt, at Mortensen burde afsættes.

Da det kom Mortensen for øre, opsøgte han gårdmanden og anmodede ham om nærmere at begrunde denne udtalelse. »Er jeg magelig i skolen, viser jeg børnene et slet eksempel, lærer jeg dem for lidt eller hvad er der i vejen? Kan De overbevise mig om, at jeg har gjort noget galt, vil jeg øjeblikkelig rette det.«

Manden blev både vred og forlegen. »Nej, jeg vil ikke kalde Dem doven,« sagde han, »heller ikke viser De børnene et slet eksempel. Men De lærer dem for meget unyttigt og forsømmer at lære dem deres bøger udenad, så de intet fast har at holde sig til her i livet!«

Mortensen svarede: »Med unyttig lærdom sigter De antagelig til Saks heltesaga, som jeg ganske rigtig fortæller en del af. Nu vil jeg stille Dem et alvorligt spørgsmål, som jeg vil bede Dem ikke gå for let henover: »Hvad nytte har De egentlig haft af Deres tankeløse remseri i Deres barndom? Mig gjorde remseriet ubodelig skade, derfor hverken kan eller vil jeg holde skole på den gamle måde!«

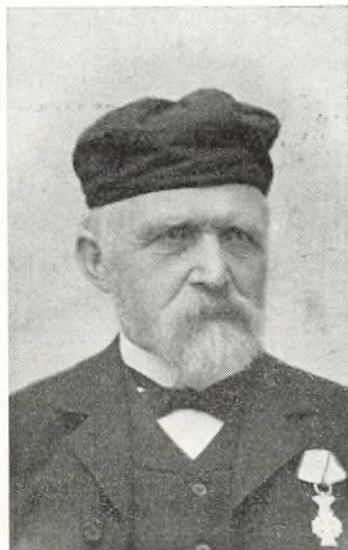
Nogen forståelse kom det ikke til mellem de to parter; men uvenskab blev der heller ikke mellem dem, for gårdmanden kom til at respektere Mortensen, der optrådte stilfærdigt og på sin vis

sagtmodigt, fordi hans krav til sandhed forenedes med hans kærlighed til mennesker.

Mortensen var en varm fædrelandsven, og det prægede hans undervisning. Han havde oplevet både treårskrigen og 64. Mens tyskerne i den sidste krig havde besat Vejleegnen, besørgede Mortensen næsten daglig meddelelser om fjendens bevægelser til sognefogden i Uldum, som lod dem gå videre til den danske kommanderende general. Når skoletiden var endt, tog han sin stok og gik ud for at løse sine ofte farefulde opgaver. Måske var han en tur i Vejle for at orientere sig, måske var han hos læreren i Sindbjerg for at spørge nyt, men oftest vandrede han til Uldum for at overbringe sognefogden et budskab, som skulle viderebringes til generalen.

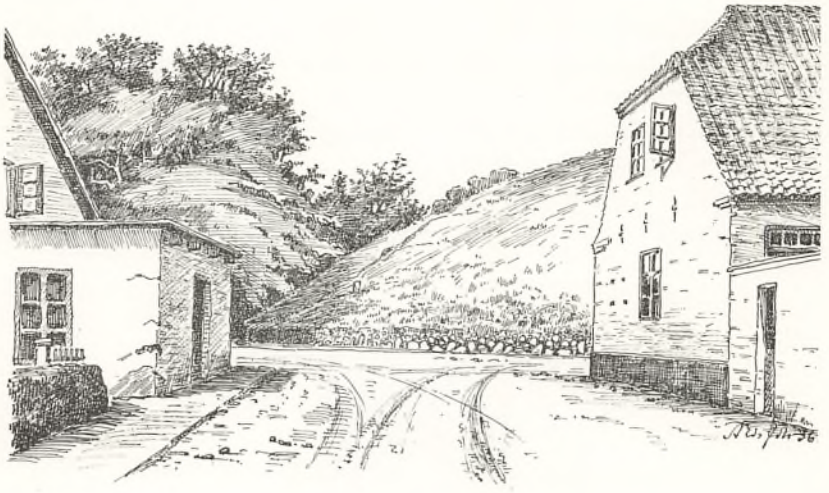
I Uldum var han enelærer og kirkesanger. Han kendte hjemmene og alle så op til ham med tillid og agtelse. Han hørte til den slags lærere, som virkede i stilhed uden at gøre sig bemærket i større kredse ved tale eller skrift. Ved begravelser bekendte han troen og bad fadervor; når han kendte den afdøde, talte han, kort, men alvorligt og dybt.

Mortensen blev næsten 90 år. Ved meddelelsen om hans død skrev en af hans gamle elever i »Horsens Folkeblad«: »Det er med dyb vemod, jeg læser, at min gamle lærer er død. Det ene smukke og gode minde efter det andet stiger frem i min sjæl. Min tanke

vandrer atter til den lille, lavloftede skolestue, hvor jeg ofte sad som barn og lyttede til hans tale. Der lærte jeg noget, som har haft og altid vil have betydning for mig. Der hørte jeg første gang danmarkshistorie fortalt på en god og jævn måde af en mand, hvis hjerte brændte for Danmark med en stille, men uslukkelig glød, og der hørte min sjæl første gang suset af evighedens vingeslag, når han førte bibel- og kirkehistoriens store skikkelser frem for os. Vi mærkede, at det var en mand, som stræbte at gå i Guds fodspor, der stod for os.«

J. Heltoft,
(dim. 1910).

Helga Eriksen

Er sønderjyde — fra Nordborg på Als.

Fik min første gymnastikuddannelse på Ollerup gym. højskole, Tärna folkhögskola og Lillsved gym. folkhögskola, Sverige, og blev derefter ansat ved Nordborg skole og Stenlille realskole, Sjælland. Tog derefter på seminarium og blev dimitteret fra Tønder Statsseminarium i 1954, fra Højskolen for Legemsøvelser 1955. Ansat ved seminariet i Gedved 1955-1960. 1. august 1960 ansat ved Jelling Seminarium. Fag: gymnastik og håndarbejde.

Holger Sørensen

Født 1917 i Skovlund. Student 1935 fra statsgymnasiet Schneecloths skole. Skoleembedseksamen 1943 (Københavns Universitet) med kristendomskundskab som hovedfag, dansk og tysk som bifag. Vikar ved forskellige skoler 1943-45. Timelærer ved Slagelse Gymnasium 1945. Adjunkt ved Sct. Knuds Gymnasium 1947. Ansat i Jelling fra 1. august 1960.

Kaj Nørgaard

Født den 13. september 1919 i Kristrup ved Randers. Lærer-eksamen fra Ranum 1941. Samme år ansat ved Ålborg kommunale skolevæsen. 1. januar 1959 ansat ved øvelsesskolen i Jelling. Har haft forskellige kursus, bl. a. i tegning. 1. november 1960 ansat ved Jelling seminarium. Fag: formning.

Om „formning“ Et nyt fag i skolen

Mange forældre bliver skuffet, når de har foræret deres barn et flot, dyrt og vellignende stykke legetøj og opdager, at det hurtigt bliver træt af det og i stedet giver sig til at lege med sine ting af gamle kasser og pinde.

Jeg sad fornylig med en 2. klasse. Vi ville lave et dyr, og jeg lærte dem, hvordan de skulle behandle leret for at få det til at hænge sammen og undgå, at det revner under tørringen. For at vise dem dette lavede jeg en hund, og jeg syntes, at den var rigtig pæn. Senere i timen kom en lille fyr hen til mig. Hans dyr var ærlig talt ikke særlig godt, og det værste var, at det ikke havde store chancer for at klare tørringen. Derfor sagde jeg, at han måtte få mit.

Han ville bare ikke have det. Han ville have sit eget dyr. Det så han i et helt andet lys. Han var så glad for sin lille, mislykkede klump — og det var da også dér, hans følelser og fornemmelser var investeret. Han havde selv skabt det, og det var i virkeligheden på sin vis langt bedre end min spagfærdige naturefterligning.

Gennem de ting, børnene laver med deres hænder, i tegning, modellering, stoftryk, keramik, det man med det nye ord kalder formning, udtrykker de sig og fortæller om de ting, der omgiver dem og optager dem.

Formning omfatter de tidligere fag tegning og småsløjd m. v., som der står i »Den blå Betænkning«, der for øvrigt giver klar besked om fagets mål og desuden virkelig siger noget om, hvordan disse kan nås.

Englænderen John Ruskin hævdede omkring 1850, at der —

når børn tegner — må skelnes mellem efterlignende tegning og tegning som et spontant og personligt udtryksmiddel. Pædagoger, kunstnere og psykologer har siden beskæftiget sig med børnetegning og børns skabende aktivitet i det hele taget, men først over 100 år efter er Ruskins opdagelse nedfældet på ministerielt papir og blevet til et anerkendt grundlag for al undervisning i faget i den danske folkeskole.

Der findes ganske vist et element af efterligning i alle barnlige foretagender, men det er aldrig et ønske om at efterligne for efterligningens skyld, kun for at meddele noget i et fælles sprog. Personer og genstande bliver små eller store efter det forhold, barnet har til dem — og efter den plads, der er på papiret. Børn tegner, hvad de ved — aldrig kun hvad de ser, og de ordner alt så klart og anskueligt, som de formår. Derfor ser man også, hvad der foregår inde i huset, og træerne stritter ud til begge sider af vejen, så de ikke kommer til at overlappe hinanden og formindske klarheden. Farverne er heller ikke naturens. Røde træer og blå huse er ret sjældne i vort land, og børnene tror heller ikke, at huse og træer har de farver, de sætter på dem — ganske som de udmærket ved, at man ikke kan kigge gennem husets væg, men de sammenblender ikke naturen og tegningen. Den er for dem ikke et illusionsnummer, mere eller mindre skuffende udført, men et middel til at meddele sig. Kan man lide rød farve, så bruger man den.

Det er vigtigt at være klar over dette, for heraf afhænger valget mellem at lære børnene at efterligne de voksnes udtryksform eller at erkende, at børnene har deres egne normer, svarende til alder og udtryksbehov — og så arbejde ud fra denne erkendelse. Det er det, vi må prøve på i formning. Der er imidlertid en fare for, at den gamle metode kasseres, uden at en ny sættes i stedet. Vi kan ikke overlade børnene til sig selv og bare sige: Tegn, hvad I vil! Eller: Lav, hvad I vil! I så tilfælde bliver de ikke indført i noget princip for vækst. Vi må opmuntre børnene til at udvide deres billedsprog. Vi må forsøge at lære dem at bruge linje, farve og form, idet vi påskønner deres anstrengelser og underviser dem i at beherske den vanskelige teknik, som skal gøre det muligt for dem at bruge dette sprog. Vi må give dem så mange muligheder at vælge imellem, at der altid vil være noget i materialer og stof, som kan sætte dem i gang.

Vi må give deres fantasi den nødvendige opladning, og vi må

udvikle deres sans for at se, hvornår en ting er god og udtryksfuld gennem stadige ophængninger og udstillinger af det, de selv og deres kammerater laver. Det er nødvendigt, at deres ting værdsættes.

Herbert Read har i »Kunstens græsrodde« sagt, at det er lettere at beskrive de metoder, som giver dårlige resultater end de, som giver gode resultater, for de første er bestemte og afgrænsede, de sidste uendeligt følsomme og usikre. De dårlige resultater er altid fremkaldt ved en metode, som er for bevidst og velovervejet, ved en disciplin, som er pålagt udefra, som en eksercersergents ordre. De gode resultater er tilsyneladende slet ikke fremkaldt ved nogen metode, men ved et system af vink og antydninger, og den disciplin, som uomtvistelig er til stede og må være til stede, udspringer af selve beskæftigelsen, og er i virkeligheden en slags koncentration om redskaber og materialer, en fordybelse i konkrete ting.

Herbert Read har ret i, at ingen metode bør være så fasttømret, at der ikke er muligheder for udfoldelse og udvikling.

★

Det næste store problem kommer, når barnetegningen og de frie arbejder i pubertetsalderen mister kraften. Her er det vigtigt at sætte ind i god tid, så man — når barnets evne og lyst til at udtrykke sig i den barnlige stil forsvinder — kan give dem noget nyt. Det lader til, at det dekorative område er det, der er bedst egnet. Allerede ret tidligt — i ni-ti års alderen — kan man interessere børnene for det ornamentale — pynten — på tegnepapir, skåle, æsker og lignende, og se dem udvikle en selvstændig og sikker dekorativ sans. Hvis man så samtidig på det vanskelige alderstrin kan forære dem en del nye tekniske muligheder som tryk, maling på tøj og keramik, som vil kræve mere af dem, og hvor de får mulighed for at skjule deres følelser bedre og alligevel lave tilfredsstillende ting i ret primitiv stil, har man en chance for at føre børnene ind i de voksnes verden også på dette område, uden at sætte alt for meget til. I 13-14 års alderen vil det også være naturligt at lade eleverne tegne skitser direkte efter naturen, idet man dog lægger mere vægt på reportageagtig klarhed og funktion end på perspektiv og enkeltheder.

Til slut vil det måske være rimeligt at gøre opmærksom på, hvad vi ikke tilstræber i formning. For det første søger vi ikke naturvidenskabelig rigtig gengivelse. Korrekte størrelsesforhold og nøjagtige iagttagelser er værdifulde ting, men de hører ikke

hjemme i tegnelokalet. Slet ikke i de første år og kun med forbehold i de senere. For det andet vil vi ikke skabe kunstnere. Man prøver jo heller ikke at gøre alle børn til digtere, fordi man lærer dem at skrive (Herbert Read). Vi vil gerne have, at de skal få et forhold til kunsten. Som Richard Sneum engang har sagt: Vi vil have dem på hovedet ind i kunsten i stedet for at have kunsten ind i hovedet på dem. De skal være medskyldige, og vi er naturligvis glade, hvis vi giver dem en god interesse, noget at arbejde videre med uden for skolen.

Vi har nok i det nærliggende, at hjælpe børnene til at skaffe sig et udtryksfuldt sprog, også på dette område, og måske kan vi derudover give dem fornemmelse for æstetiske værdier og følsomhed for ægte og uægte inden for den bildende kunst.

Det er for os ikke det færdige produkts kvalitet, der betyder mest. Det, som vindes under selve arbejdsprocessen, og som fremmer hele personlighedens udvikling, har større betydning.

Kaj Nørgård.

Praktik før og nu

Jelling-Samfundets redaktør har bedt mig skrive om ovenstående.

Da praktik ikke har haft eller har helt de samme former på de forskellige seminariers øvelsesskoler, må jeg hovedsagelig begrænse omtalen af *p r a k t i k f ø r* til at omfatte praktikundervisningen på Jelling statsseminariums øvelsesskole, som den formede sig i årene 1933-57, efter læreruddannelsesloven af 15. april 1930, men *p r a k t i k n u* er vejledningen sammesteds, bestemt af den tilsvarende lov af 11. juni 1954 og undervisningsministeriets bekendtgørelse af 5. april 1955.

Loven af 4. juni 1947 angående læreruddannelsen af studenter er aldrig praktiseret i Jelling.

Efter 1930-loven blev det første hold med 4-årig uddannelse dimitteret i 1935 og var forøvrigt det sidste, der fik hele sin praktikuddannelse ved Jelling øvelsesskole.

1930-loven bestemte, at der skulle gives fire ugentlige timers praktik i 3. klasse og ni do. i 4. klasse, inclusive en ugentlig times metodik i hver af de nævnte klasser.

På grund af Jelling øvelsesskoles relative ringe størrelse: seks eksamensfri børneskoleklasser til 1949 og derefter syv til 1957, fik 3. seminarieklasser praktik i Vejle. Endvidere deltog Give skole i praktikforberedelsen af dobbeltklasserne 1949-53.

Praktikfagrækken omfattede mundtlig og skriftlig dansk, regning, bibelhistorie, historie, naturhistorie med anskuelsesundervisning, geografi og fysik.

Den var bestemt af hensynet til undervisningen i folkeskolens almindeligste fag (minus skrivning) og den praktikeksamen, som dannede afslutningen på praktikundervisningen.

Praktikken foregik på alle klassetrin og bestod i tre former: stor-, hold- og småpraktik. Et praktikskoleår var delt i fire nogenlunde lige lange perioder (turnus).

Storpraktikken trænede eksamensformen og omfattede i almindelighed halvdelen af en classes elever pr. turnus.

Efter en eller to demonstrationer af den vejledende lærer, havde som regel to seminarieelever opgaver i en time (ca. 20 minutter til hver) med påfølgende kritik og kommentar. — Ja, der røg det frikvarter.

Ved valg af hovedtyper indenfor de forskellige discipliner, afsnit og områder i fagene blev det forsøgt at belyse undervisningen på forskellige klassetrin.

Seminarieeleverne skulle ved timens begyndelse aflevere en arbejdsplan over opgaven. Formålet med dispositionen var for eleven at redegøre for samling og ordning af stof til opgaven og vise undervisningsgangen i den.

Praktiklæreren gav i mange tilfælde forud for eller under opgavens tilrettelæggelse vejledning angående fremgangsmåden eller -måderne ved undervisningen i emnet.

Mange seminarieelever og lærere kunne vel jævnlgt fornemme storpraktikken som paradepræget, idet de fik den opfattelse, at emnet blev noget i luften fritsvævende uden forbindelse tilbage og frem. Utvivlsomt følte en del sig også som forholdsvis passive tilhørere. Opgaverne i storpraktik stillede som regel seminarieeleverne over for spørgsmål som, hvad kan jeg forudsætte kendt af børnene, hvad må jeg være parat til at opfriske og anskueliggøre, hvordan kan jeg kort orientere om baggrunden for emnet og indstille børnene på det osv.

Holdpraktikken havde som formål at lade seminarieeleverne gennem en turnus følge og deltage i den daglige undervisning af et sammenhængende afsnit i fagene og derved give dem forståelse af den kontinuitet i stof og undervisning, som storpraktikken normalt ikke kunne give.

Hvert hold omfattede en fjerdedel af en seminarieklasses elever og kunne derfor få mere træning i undervisning, selv om praktiklærerne demonstrerede lidt flere emner end i storpraktik.

Småpraktikken bestod som regel af tomandshold og var henlagt til eftermiddagsundervisning af navnlig 2. og 3. børneklasse, der var delt i to eller tre hold for at forøge »klasserne«s antal. De to seminarieelever tog i almindelighed en halv time hver med

holdet, undertiden hveranden gang hele timen, og gennemarbejdede i en turnus et stofområde, som var gennemdrøftet med og demonstreret af den vejledende lærer. I småpraktik opnåede seminarieeleverne mest træning og kom den daglige undervisning nærmest.

Den ny læreruddannelseslov fremhæver stærkt — i modsætning til lønningsloven! — praktisk skolegerning som et hovedfag: § 11, stk. 1: Seminariernes hovedfag er praktisk skolegerning, pædagogik og psykologi.

I loven og nævnte bekendtgørelse hedder det bl. a. (§ 27, stk. 1): De praktiske øvelser må i videst muligt omfang give kendskab til klasseundervisning, individuel undervisning, gruppearbejde, emneundervisning, andre friere og aktiviserende arbejdsformer, der bygger på skolebiblioteksarbejde (læsestue og udlån), ekskursioner, lejrskoler, laboratorieøvelser, museumsbesøg o. l. samt til særundervisning. Vejledning i tydelig artikulation og rigtig stemmeføring bør indgå i arbejdet.

Undervisningen må give kendskab til såvel købstad- som landsbyskolen og må omfatte alle folkeskolens afdelinger — herunder småbørnsklasser og særklasser — og alle dens obligatoriske fag.

Det elastiske: »i videst muligt omfang« blev endda først indført i bekendtgørelsen efter en større drøftelse i Praktiklærerforeningen, hvor det viste sig, at praktiklærerne var ved at synke i knæ på grund af byrden.

En betydelig skolemand udløste ved samme lejlighed den almindelige opfattelse angående kravene til øvelsesskolerne ved at spørge: Er det en helt ny slags mennesker, der fødes nu, siden man mener, at de unge kan klare alt det i seminarietiden? Og hvor findes den øvelsesskole, der blot tilnærmelsesvis har mulighed for at give alle seminarieeleverne vejledning i alt det ønskede? — Nej, det er igen det her med papiret.

Under den nugældende lov gives der her i Jelling to egentlige timers praktikundervisning i 2. seminarieklasse, fire i 3. (Vejle) og seks i 4. klasse (punktpraktik). Dertil kommer, at 2. og 4. klasse hver har en egentlig metodiktide.

Indenfor det til faget afsatte timetal gives der praktiklærerne lejlighed til konferencetimer med praktikholdene, hvor forhold vedrørende de praktiske øvelser kan drøftes.

Praktikområdet er udvidet noget både men hensyn til undervisningsfag (fremmedsprog, matematik), — former (læsestuearbejde,

særundervisning) og klassetrin (8. kl., realafdeling), og gymnastik- og sangpraktik indgår nu i den samlede vurdering af elevernes undervisningsfærdighed. Den nye øvelsesskole byder naturligvis på flere og bedre undervisningsmidler end den gamle, og klasse- og specialskoler er også en betydelig gevinst.

Bortset fra enkelte storpraktiktimer, mest som demonstrationstimer i forbindelse med metodik, er det holdpraktikken, der benyttes her med hensyntagen til seminarieelevernes liniefag.

Øvelsesskolens nuværende størrelse: 17 klasser plus læsehold har det sidste par år givet mulighed for en betydelig reduktion af holdenes størrelse, så længe seminariet kun har haft en 4. klasse. Men når — fra næste skoleårs begyndelse — alle klasser på seminariet er dobbeltsporede, vil den hidtidige fordel ved praktikkens spredning og de små elevhold (3-4 seminarieelever) antagelig være sat til.

Loven åbner dog mulighed for en supplerings af øvelsesskolens praktikundervisning i andre folkeskoler eller anerkendte privatskoler i seminariets nærhed, men ud over 3. klasses praktik i Vejle er denne mulighed ikke benyttet her endnu.

1954-loven opererer — i alt fald på papiret — med en mindst tre måneders praktikanttjeneste (blokpraktik), som nu ser ud til at afgå ved døden i forbindelse med udvidelsen af seminarieelevernes vikartid (3. klasse) fra tre til fem måneder. I forvejen var praktikanttjenesten reduceret til to måneder.

Det vil utvivlsomt uddannelsesmæssigt være et stort minus og — hvornår får det ende?

Praktikanttjenesten er her lagt i begyndelsen af 4. klasse, p. t. fra skoleårets begyndelse til oktoberferien. Hver elev har to uddannelsessteder, ofte by og land. Når praktikantopholdets varighed er tre måneder, må det omfatte indtil 3-4 uddannelsessteder; en måned må tilbringes ved en ungdomsskole.

Seminarieeleverne kan ytre ønske om uddannelsessted i praktikanttiden, men iøvrigt udpeges skolerne af seminariet.

Om formålet med praktikanttjenesten hedder det, at den skal give eleverne lejlighed til gennem en sammenhængende undervisning at leve sig ind i en skoles liv, og den må ikke have karakter af vikariat, men være en vejledning af lærere med de fornødne faglige og pædagogiske forudsætninger.

Praktikanten udarbejder rapport over sin virksomhed i udsendelsestiden, og ved opholdets afslutning afgiver vedkommende

skole til seminariets forstander en udtalelse om den enkelte praktikant, indeholdende vurdering af

a) elevens undervisningsvirksomhed (forberedelse til timen og tilrettelæggelse af stoffet, evne til at vække interesse og skabe aktivitet, anskuelighed i undervisningen, sproglig fremstillings-evne, praktikantens form og væremåde),

b) disciplinære evner,

c) forståelse af børnene (almindelig indstilling og kontaktevne over for børnene),

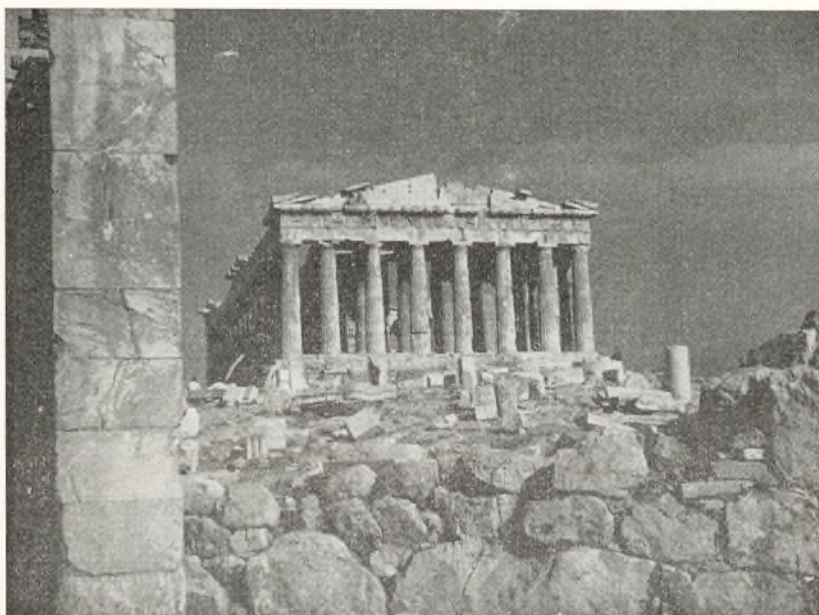
d) eventuelle andre forhold.

Mens praktikundervisningen efter 1930-loven afsluttedes med en eksamen, hvor den vordende lærer underviste et hold mindre og et hold større børn, foregår vurderingen af elevens undervisningsfærdighed nu i øvelsesskolens lærerrådsmøder efter ovenstående retningslinier og udtrykkes ved følgende betegnelser: særdeles velegnet (eller særdeles dygtig), velegnet (eller dygtig), ret egnet (eller ret dygtig), mindre egnet (eller mindre dygtig). Praktikantskolernes udtalelser indgår i bedømmelsen.

Det lader sig endnu næppe gøre at drage nogen konklusion angående øvelsesskolens praktikundervisnings indflydelse på undervisningsfærdigheden hos seminarieelever før og nu, da vikar- og praktikanttjenesten er kommet ind i billedet. Man kan utvivlsomt fastslå, at seminarieeleverne i 4. klasse møder mere frigjorte end tidligere med hensyn til at stå over for en børneklasse, hvilket ikke kan undre, da det er en naturlig følge af f. eks. tre måneders vikartid. Men for tilrettelæggelsen og bearbejdelsen af stoffet er vikartiden næppe nogen gevinst, og eventuelle unoder i undervisningen kan have bundet sig stærkere, end hvis de var påtalte i tide.

B. Garly.

En rejse i Grækenland

Parthenon

Denne Grækenlandsrejse tog egentlig sin begyndelse i sommeren 1900. Kong Christian den Niendes yngste søn, prins Valdemar, var lige vendt hjem fra et togt til Østasien med krydseren »Valkyrien«. Blandt de unge værnepligtige marinere, der havde været med, var der også en ung mand fra min hjemegn. Da han var fra et meget velstående hjem, havde han haft råd til at købe en mængde eventyrlige ting fra Indien, Siam, Kina og hvor de ellers havde været. Og nu fremviste han med stolthed sin store

samling. Men på turen gennem Middelhavet havde prins Valdemar også gæstet sin broder, kong Georg af Grækenland. Derved havde den unge mariner fået lejlighed til at aflægge et besøg på Athens akropolis, og herfra havde han, skønt det var strengt forbudt, medtaget et stykke marmor. Jeg så med undrende øjne på alt, hvad han havde at vise frem, men intet gjorde så stærkt indtryk på mig som det stykke marmor. Skønt jeg kun var ni år gammel, havde jeg dog en slags fornemmelse af, hvad den gamle græske kultur betød, og jeg sagde til mig selv: »Når du bliver stor, skal du også til Akropolis og hente et stykke marmor.«

Årene gik; jeg blev historielærer, og hver gang jeg gennemgik Akropolis med mine elever, tænkte jeg på det stykke marmor; men jo ældre jeg blev, des mere svandt håbet om, at drengedrømmen skulle gå i opfyldelse. Ja, jeg havde vel helt opgivet den, da der i efteråret 1954 pludselig blev mulighed for at realisere den. Foreningen af lærere i oldtidskundskab og historielærerforeningen havde arrangeret en fællesrejse til Grækenland med rektor Thure Hastrup som leder. Der var kun plads til 28 deltagere, men i sidste øjeblik var der en af disse, der faldt fra, og da jeg fik tilbud om den ledige plads, slog jeg med glæde til.

Lørdag, den 2. oktober, fandt afrejsen sted. Jyderne og fynboerne samledes i Fredericia om formiddagen, sjællænderne og københavnerne mødte vi først om aftenen i Hannover. Søndag morgen vågnede vi op til et herligt solskin over Schweiz, så det blev en strålende tur gennem Alperne over St. Gotthard-passet til Milano.

Efter et kort ophold her gik rejsen videre til Ancona, hvor vi overnattede, og om mandagen fortsatte vi til Brindisi. Jernbanen går så at sige lige i strandkanten hele vejen. Solen strålede, det dybblå Adriaterhav blinkede og vinkede, og på markerne til den modsatte side af banelinien havde de italienske bønder travlt med den sidste del af vin høsten. Ved alle stationerne stod de og solgte vin og druer, som vi købte for næsten ingen penge. Det var mørk aften, da vi ankom til Brindisi, der allerede i oldtiden var det almindelige overfartssted til Grækenland, også i korstogstiden spillede denne havn en vigtig rolle.

Vi gik straks om bord på skibet, der skulle føre os over Adriaterhavet, som Horats kalder »uroeligt«, men det mærkede vi nu ikke noget til. Ser vi på vore almindelige kort, forestiller man sig ikke sejlturen så lang, som den i virkeligheden er. Først næste

formiddag kastede vi anker på reden ved Korfus hovedby, hvor vi lå nogle timer, så der var lejlighed til at komme i land og få det første glimt af noget græsk. Korfu er en skøn ø — kejser Vilhelm II havde et sommerslot der; nu vises det frem for turisterne. Hen på eftermiddagen sejlede vi videre til Odysseus's ø, Ithaka, som vi først nåede, efter at mørket havde sænket sig. Vi lå i den halvrunde bugt, der danner en god naturlig havn, og så lysene glimte fra husene op ad de stejle bjergsider, der mindede om, at Telemakos i Odysseens 4. sang siger: I Ithaka findes der ingen kørebaner for heste. Det er et gedeland og for så vidt meget skønnere end et hesteland.

Natten gik med at sejle gennem den lange Korinthiske Bugt, og næste morgen så vi forude kanalen som et snævert skår i tangen, der forbinder Peloponnes med Attika. Kanalen er så smal, at to skibe ikke kan passere hinanden; når et skib er på vej gennem den, må den modgående trafik vente ved den anden indsejling, til det første skib er igennem. Man synes næsten, man kan stå på dækket og nå de stejle sider, som er skåret ud i den bløde kalkklippe og når ca. 30 meter til vejrs.

Onsdag formiddag den 6. oktober lagde vi endelig til kaj i Piræus, på græsk vis ikke med skibssiden mod bolværket, men med agterstævnen. Så gik turen med den underjordiske jernbane op til Omonia-pladsen i Athen — den svarer så nogenlunde til Rådhuspladsen i København — og derfra drog vi til vort hotel i Sofoklesgaden. Det var en overraskelse at komme op på værelset og slå vinduesskodderne til side: kun i ganske kort afstand hævede Akropolis sig med sine tempelruiner, ikke blændende hvide, men med et gulligt skær.

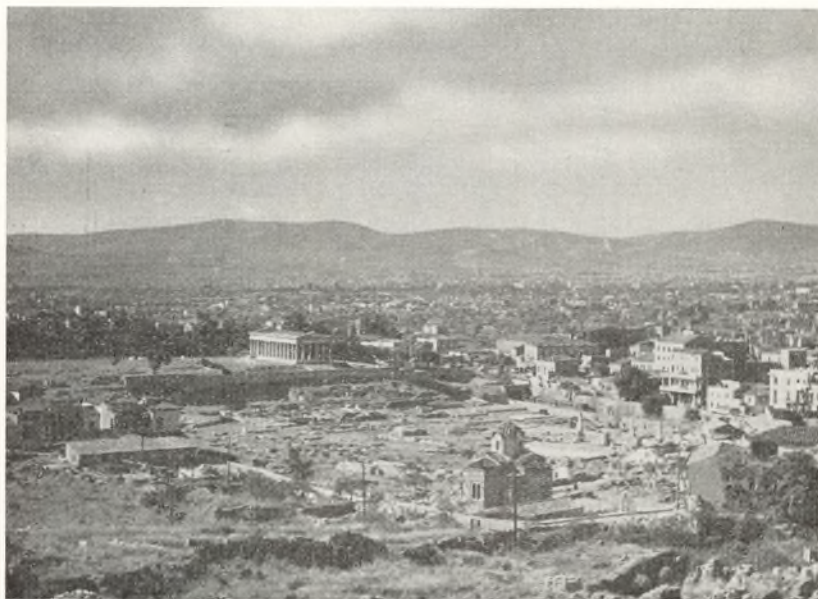
Foreløbig skulle vi være fem dage i Athen, og vel var rektor Hastrup rejseleder, men ikke fører i den forstand, at han ville trække os rundt ved næsen til alle mulige seværdigheder. Enhver kunne gå rundt på egen hånd og fordybe sig i de gamle minder, som han selv ville, eller man kunne slå sig sammen i små grupper på to, tre eller flere, så man havde nogen at drøfte problemerne med.

Det første sted, hvor alle søgte hen, var vist Akropolis. Denne tur foretrak jeg at gå alene, og jeg var den første af selskabet, der nåede derop; men i løbet af eftermiddagen kom alle de øvrige deltagere i rejsen. Der var en næsten hellig andagt i mit sind, da jeg vandrede op ad den hellige vej, hvor forhen Panathenæer-

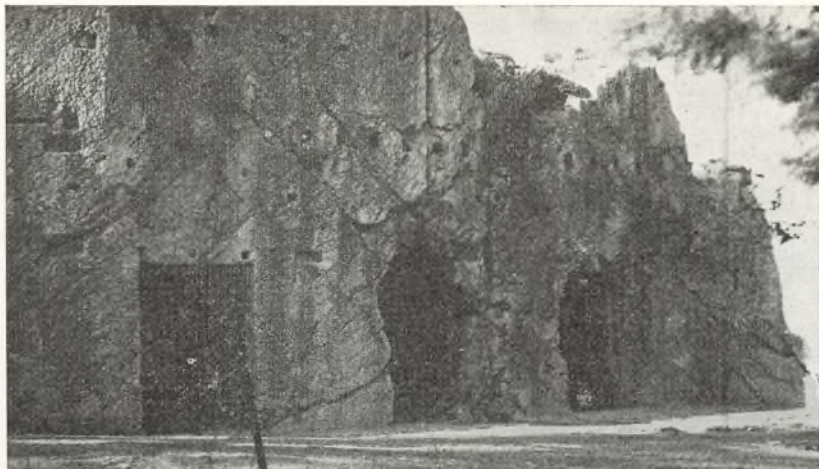
optoget drog med den nyvævede dragt til den gamle Athene-statue — gennem Propylæerne og ind på pladsen, hvor jeg stod ansigt til ansigt med det mægtige Parthenon, langt mere imponerende end noget billede giver indtryk af. Man ser, det er skabt af en stormagt, der kendte sin væld og betydning, lederen af det atheniensiske søforbund, herskerinden over Ægæerhavet. Lidt til venstre ligger Erekteion med sin skønne karyatidehal. Dette tempel er mere blidt og yndefuldt end det strenge Parthenon i donisk stil; den joniske stil, som er anvendt her, giver et lettere, friere og mere menneskeligt indtryk.

Det var på dette tempels plads, at kampen stod mellem Athene og Poseidon, da de stredes om herredømmet over Attika. Poseidon stødte sin trefork i klippen, så der vældede en saltholdig kilde frem — den findes endnu i et af tempelrummene; men Athene lod et oliventræ spire frem og vandt dermed kappestriden. Hvor det gamle hellige oliventræ stod, er der nu plantet et nyt.

Hele Akropolis er overstrøet med større og mindre marmorblokke. Bævende bøjede jeg mig ned og tog et lille stykke op, som jeg puttede i lommen. Drengens ønske var gået i opfyldelse!

Udsigt over Agora. I forgrunden en typisk græsk-katolsk kirke. På den anden side af Agora templet Theseion

Sokrates' fængsel

Det stred egentlig mod min arkæologiske samvittighed. Selvfølgelig er det strengt forbudt at opsamle marmorstykkerne; hvis de mange tusinde turister, der årligt gæster Akropolis, hver tog et stykke med sig, ville der snart ikke være mere tilbage. Men når man i over halvtreds år har ønsket sig et sådant stykke, så må man døve sin samvittighed og trøste sig med, at de gamle grækere også undertiden lod lovene sove.

Jeg skal ellers ikke lade mig henrive til at beskrive Akropolis. Det er der så mange, der har gjort og tilmed bedre, end jeg er i stand til. Men det var et sted, jeg vendte tilbage til den ene gang efter den anden.

Oppe fra Akropolisklippen er der en storartet udsigt over Athen, både det gamle med de mange oldtidsruiner og det ny, der er en moderne millionby, helt sammenvokset med havnebyen Piræus. Mod nordvest ser man ud over det gamle torv, Agora, hvor grundstenene af de gamle bygninger (rådhus osv.) er gravet frem. Her har Sokrates vandret omkring med sine unge venner — og oven for torvet er de gamle stadsfængsler hugget ud i klippen. I den midterste hule sad Sokrates fangen, og her tømte han giftbægeret.

Ved Agora findes også et lille museum, hvor de løse ting, der er fundet på pladsen, opbevares, bl. a. potteskår, der har været brugt ved ostrakismen — et bærer den retfærdige Aristides' navn. Templet Theseion, der er det bedst bevarede græske tempel, finder vi ligeledes nær Agora.

Talerstolen på Pnyx

På sydskråningen af Akropolis er der ruiner af en gammel Asklepios-helligdom og to teatre. Det ene af disse er nødtørftigt restaureret, så der kan opføres gamle klassiske dramaer. Og her havde vi en aften den vidunderlige oplevelse at overvære opførelsen af Aiskylos' Orestien, om Agamemnon, der vender hjem fra Troja til Mykenæ, hvor han dræbes af sin hustru og hendes elsker; men senere hævner hans søn og datter, Orestes og Elektra, sig på morderne. Det hele blev opført i den oprindelige stil med afvekslende kor og optræden af de handlende personer. Selv om stykket blev opført på nygræsk sprog, så kendte vi dog indholdet så godt, at det var let at følge handlingen.

Til venstre for vejen til Akropolis findes højen Areopagos, hvor de udhuggede stensæder til den ærværdige domstol endnu er bevarede, og ved opgangen hertil er der i klippen indsat en bronzeplade med en nygræsk oversættelse af Apostlenes Gerninger 17, 22-34 — beretningen om, hvordan Paulus talte på Areopagos om den ukendte Gud.

Vi går også op på højen Pnyx, hvor folkeforsamlingen blev holdt. Talerstolen er udhugget i klippen; fra den har Perikles begejstret athenæerne med sin veltalenhed, og senere forsøgte

Demosthenes herfra at overtale sine landsmænd til at tage kampen op mod fjenden, der truede fra nord, Filip af Makedonien. Rundt i byen er der mange ruiner, hvoraf en del stammer fra kejser Hadrian, der interesserede sig meget for Athen og opførte pragtfulde bygninger i byen, bl. a. et stort Zeus-tempel, Olympieion, og et bibliotek; men det vil føre for vidt at komme ind på alt, hvad der var at se. Dog må jeg nævne nationalmuseet. Det var endnu ikke kommet rigtig i orden efter krigen; kun syv sale var åbne, men her var til gengæld de bedste ting udstillede, og det havde den store fordel, at man ikke fortabte sig i de mange enkeltheder, men fik de virkelig store skatte at se. Jeg var også ude på den gamle begravelsesplads, Kerameikos, hvor der endnu står adskillige af de smukke gamle gravsteder. Fortsætter man lidt længere ud ad den hellige vej, kommer man til et ældgammelt oliventræ (de kan blive over 2000 år gamle), det er den sidste rest af Akademos' lund, hvor Platon drev sin undervisning.

Så er der endelig det moderne Athen, som man skal se fra toppen af Lykabettosbjerget (270 m højt).

Athen og Piræus udgør nu en by med én million indbyggere, men da Athen i 1835 blev det befriede Grækenlands hovedstad, var der næppe 10.000, sådan var den stolte oldtidsby svundet ind under det tyrkiske herredømme. Den ny del af byen omkring Stadiongaden, Universitetsgaden, Akademigaden og Sintagma-pladsen ligner en hvilken som helst anden nutidig storby med flotte varehuse og prangende butikker. Langt interessantere er den ældre del omkring Athenegaden og Hermesgaden. Her er de forskellige håndværk endnu samlet i bestemte gader; i en af dem ligger smedeværksted ved smedeværksted, i en anden bor der lut-ter skræddere, i en tredje skomagere osv., og overalt vrimler det med gadehandlere, som hver kun forhandler en enkelt artikel. Alt kan købes på gaden: svampe, kamme, sæbe, søm, cigaretter, helgenbilleder, fuglebure, ristede kastanier, ure, hængelåse, lotterisedler, brød, børster, elastik osv., osv. Uden for centralposthuset sad skrivere ved små borde, hvor folk, der ikke selv kunne skrive, stod og dikterede deres breve, og ved nationalbanken fandt man småvekslerere med glasmontrer, der viste deres beholdning af fremmed valuta, som de købte og solgte. Neden for hotellet, hvor vi boede, stod en pandekagebager og bagte sine store tykke pandekager over en åben ild på en trækvogn, ikke langt derfra solgte en mand trækul. Al skopudsning foregik selvfølgelig på gaden. —

Hos gadeskopudseren

Og flokke af levende dyr kunne man møde: mælkehandleren kom med sine geder, der blev malket, mens kunden så på det, og hønsekræmmere drev af sted med deres kalkuner.

Kom man op på torvet i de tidlige morgentimer, stod der arbejdere i tusindvis og ventede på arbejde: håndværkere med deres værktøj, murere, snedkere, vinduespudere, kloakrensere og jordarbejdere med hakker og langskaftede spader osv. Endnu sent på eftermiddagen stod der smågrupper, som stadig var ledige, og man måtte tænke på lignelsen om arbejderne i vingården.

Overalt mødte man de græsk-katolske præster, poper, i deres lange sorte dragt og med den ejendommelige høje kalot. De må hverken lade sig klippe eller barbere. Derfor havde de alle langt hår, enten sat op i en knude i nakken eller flettet i en pisk, og et stort skæg bølgede dem ned over brystet. En eftermiddag ved femtiden var jeg sammen med et par kolleger på vej hjem til hotellet. Det var ved at blive mørkt. Vi kom forbi en fuldt oplyst kirke og kiggede ind. En lille menighed var ved at samles til aften gudstjeneste. Popen blev opmærksom på os og vinkede os nærmere, så vi gik ind og overværede gudstjenesten. Den bestod af en mængde ceremonier og sang i de gamle kirketonearter; til sidst indviede popen en skål med vand og en olivenkvist, hvorefter han gik ned gennem kirken og stænkede vievandet på menigheden. Også vi udenlandske kættere fik et lille stænk, men

popen sendte os samtidig et lille sarkastisk smil.

En formiddag kørte hele selskabet i bus ud ad den hellige vej til Eleusis, hvor mysterierne for Demeter og Persefone blev fejret i den klassiske tid. Vejen går langs Salamis-sundet, hvor Themistokles i 480 f. Kr. besejrede Xerxes' flåde. Vi standsede ved det gamle kloster i Dafne, hvor der i kirken findes nogle enestående byzantinske mosaikker, der stråler med røde, grønne, gule og blå farver på gylden grund. De gamle mysteriehaller i Eleusis ligger helt i ruiner, ødelagt af jordskælv; men hulen, der førte ned til underverdenen, og hvorfra Hades kom frem, da han bortførte Persefone, vises endnu.

Om søndagen (10. okt.) sejlede vi over til Ægina. Fra havnebyen kørte vi op over den bjergfulde ø til Afaia-templet. Afaia var en lokal gudinde for øen Ægina, men senere smeltede hun sammen med Athene. Templet er et af de ældste i Grækenland og bygget af en grå kalksten. Fra bjergkullen, hvor det ligger, er der en vid udsigt over de lysegrønne pinjeskove til den ene side og det skinnende blå Ægæerhav til den anden.

Mandag aften gik damperen til Kreta. Det er en sejltur på godt tolv timer, så vi var først i Heraklion den næste morgen.

I byen er der adskillige minder om den tid, da venetianerne havde herredømmet over Kreta. Ved havnen ligger de gamle pak-huse, der også tjente som fæstningsværker, og som galejerne bogstavelig talt sejlede ind i. Men vi var kommet for at studere den gamle kretiske (minoiske) kultur, der varede fra omkr. 3000 f. Kr. til henimod 1000 f. Kr., og som især samlede sig om de ubefæstede kongepaladser, hvoraf de tre Knossos, Hagia Triada og Faistos er de mest berømte.

På museet i Heraklion findes alle løsfundene, der er kommet frem ved udgravningen af kongepaladserne. Her tilbragte vi hele formiddagen, og om eftermiddagen kørte vi ud til Knossos, der er langt det største af paladserne — en sand forvirring af sale og gange, værelser og gårde. Oprindeligt har det været i flere etager, så det har været endnu vanskeligere at finde rundt i end i vore dage, og man forstår særdeles vel, at det har kunnet give stof til de græske sagn om Labyrinten, hvor kong Minos husede det tyreagtige uhyre, Minotauros. Den berømte engelske arkæolog Arthur Evans udgravede og restaurerede det i årene 1900-1908. Måske er han nok gået noget for hårdhændet frem med sine restaureringer, men et imponerende arbejde er det. Skal man gennem alle

Mandshøje forrådskar i Knossos

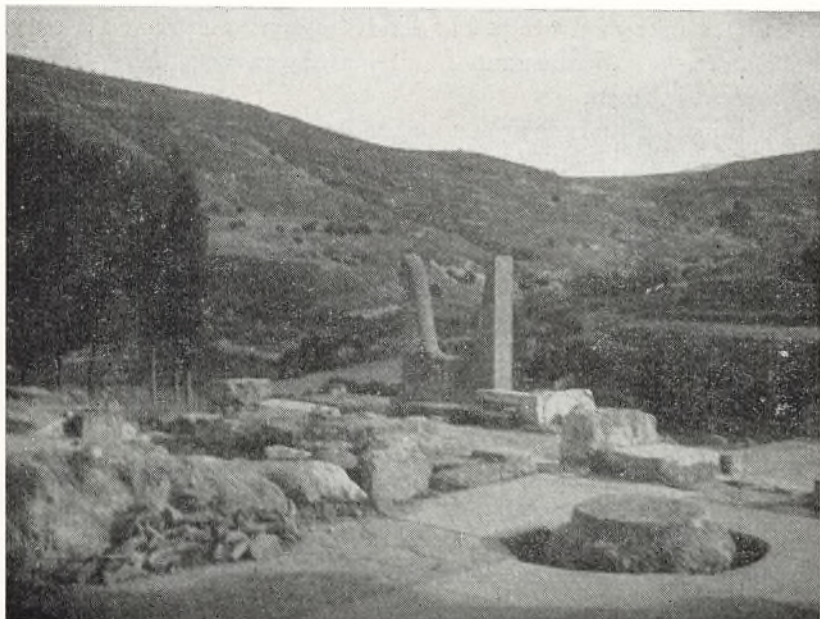
sale og gange tager turen fire timer, og skal man have alle udenværkerne med, må man bruge andre fire timer. Der var altså nok at se på, lige fra tronstolen, der er afbildet i de fleste historiebøger, til de mægtige mandshøje lerkrukker, der har tjent til opbevaring af korn, oliven, vin og olie.

Tyren var det hellige dyr, der blev dyrket ved fester, hvor tyrefægtning spillede en stor rolle, og heri deltog både unge mænd og unge kvinder. Tyrehornene var derfor et helligt symbol, som vi møder på pladsen uden for paladset.

Et andet helligt symbol var dobbeltøksen. Det er muligt, at den nordiske torshammer kan føres tilbage til den.

Næste dag kørte vi tværs over Kreta for at nå til Hagia Triada og Faistos. Vejen fører langs foden af Idabjerget, hvor Zeus som lille barn var skjult i en hule og blev opfostret af en nymfe og næret med gedemælk. Men i vore dage er rosiner Kretas vigtigste produkt. Overalt så vi druer på tørrepladserne, og vogne med rosinkasser var der mange af på vejene.

Hagia Triada ligger på sydkysten, nær den gamle strandlinie. Det har åbenbart været en kongelig sommerresidens. Her har man ikke som i Knossos forsøgt nogen rekonstruktion, men nøjedes med at grave ruinerne frem. Det er derfor noget vanskeligt at

Tyrehornene i Knossos

danne sig en forestilling om dette palads, men når man har set Knossos, har man alligevel en vis forudsætning for at forstå, hvad man ser. Faistos ligger oppe på et højdedrag, så vi skulle et par hundrede meter til vejrs. Det var en anstrengende tur i den bagende middagssol, og vi havde over 30 graders varme. Udgravningen af dette palads er endnu ikke fuldført, men det ligner de to andre med utallige rum, der samler sig om små gårde og snævre lysskakter.

Tilbage i Heraklion traf vi på tre norske forretningsmænd, der sagde, at de var på Kreta for at se på *rosiner*, og da vi andre var der for at se på *ruiner*, kunne vi forenes i en vis fælles interesse, som nogle flasker af den liflige krethensiske vin yderligere styrkede — vi havde en meget fornøjelig aften.

Så sejlede vi tilbage til Athen, hvor vi atter havde en dag til vor rådighed. Jeg brugte den til et sidste besøg på Akropolis. Og næste dag startede vi på en bustur, der skulle føre os rundt i Grækenland. Vi kørte fra Athen ned over den korinthiske tange, og fra vejbroen så vi nu kanalen ovenfra. Først kom vi til »det guldrige Mykenæ«, som Homer kalder det. Da den tyske arkæolog Schliemann i 1870'erne foretog sine udgravninger, viste det sig,

at Homer ikke med urette har kaldt borgen »guldrig«. De store guldskatte, som Schliemann fandt i skaktgravene, opbevares nu på museet i Athen.

Indgangen til borgen er den velkendte »Løveport«, og lige inden for denne er der en cirkelrund plads, omgivet af en dobbelt række af opretstående stenfliser. På denne plads fører lodrette skakter ned i klippen, hvor de gamle kongegrave fandtes. Vi var også i de lidt yngre kuppelgrave; den største af dem har man fra gammel tid fejlagtigt kaldt »kong Atreus' skatkammer«. Man har villet påstå, at de danske jættestuer er en barbarisk efterligning af kuppelgravene; men det kan ikke være rigtigt, for den mykenske kultur stammer fra 1400-1100 f. Kr., og jættestuerne er som bekendt tusind år ældre.

Fra Mykenæ gik turen til Epidauros. Her fandtes der i sin tid en berømt Asklepios-helligdom med kuranstalter for de syge. Til en græsk helligdom hørte der altid: tempel, teater og stadion. Teatret i Epidauros er det bedst bevarede græske teater. Det kan rumme 20.000 tilskuere og har en forbavsende akustik, selv oppe på de højeste pladser hører man tydeligt, hvad der siges på scenen. Stadion, templet og kuranstalterne er meget »ruinerede«, men den gamle dybe sundhedsbrønd med det lægende vand findes endnu, og rundt om ses de halvrunde exedra'er, »sladrebænke«, hvor kurgæsterne har siddet og passieret, mens de drak det helsebringende vand.

Natten tilbragte vi i Naupilon, en af de havnebyer, hvor Venedig havde gjort sig til herre. Her findes endnu venetianske borg- og fæstningsanlæg fra middelalderen. Byen bærer også præg af, at den var Grækenlands hovedstad de første år efter frihedskrigen, indtil regeringen i 1835 flyttede til Athen.

Næste morgen kørte vi til »det mursvære Tiryns« (Homer), en anden gammel borg fra mykensk tid. Den er berømt for sine mægtige hule mure. I de tre tusinde år, der er gået, siden borgen blev ødelagt, har fåre- og gedehyrderne brugt at jage deres dyr ind i murene om natten. Dyrene har stået og gnedet sig op ad væggene, så stenene er slidt ganske blanke. Videre gik turen til Korinth. Nutidens Korinth ligger nede ved bugten og er en vigtig havneby, men oldtidens Korinth lå ligesom Athen for sikkerhedens skyld et stykke inde i landet. Det ældste Korinth blev ødelagt af romerne, samme år som de ødelagde Karthago (146 f. Kr.), men det gik med Korinth som med Karthago: Cæsar genopbyg-

Zeustemplet i Olympia

gede byen, dog på en lidt anden plads. Derfor er der på en vis måde tre Korinth'er, det græske og det romerske, som begge ligger i ruiner, og endelig den moderne by ved kysten.

Den betydeligste ruin i det græske Korinth er et dorisk tempel, der sædvanlig kaldes et Apollontempel, men det har vist været viet til Athene. Af det romerske Korinth er bl. a. torvet udgravet. Det var her Paulus prædikede i året 53. Og her har vi et morsomt vidnesbyrd om de praktiske romere. På torvet findes endnu det offentlige »forargelsens hus« med ikke mindre end 21 siddepladser, og vandet fra den hellige »Peirenes kilde«, der først blev dyrket i en hellig lund med et tempel, er snedigt ført ind under toiletterne og leverer udskylningen som i et moderne W. C.

Fra Korinth skulle vi til Olympia, men bjergvejene over Peloponnes kan ikke befærdes med en stor moderne turistbus. Vi måtte følge vejen langs sydkysten af den korinthiske bugt, hvilket nok var en pragtfuld tur, men en betydelig omvej, for vi måtte helt over på østkysten, inden vi kunne dreje ind i landet til Delfi. Det var sen aften, da vi nåede frem, og straks efter bød Zeus os velkommen ved at svinge sin tordenkile. Det blev et voldsomt uvejr med et kraftigt regnskyl. Det gjorde imidlertid kun godt, for regnen vaskede det støvede landskab rent, og da solen stod op næste morgen, skinnede den ud over en rig og frodig dal med pinjelunde, hvor alt var friskt og grønt.

Jordskælv og jordskred har ødelagt meget på stedet. Det gamle

stadion er dækket af 2-3 m jord, men man er i færd med at grave det frem. Zeus' og Heras' templer ligger i ruiner med omstyrkede søjler — kun nogle få står endnu tilbage i Heras' tempel, og af de andre bygninger var kun grundstenene tilbage. Men alligevel var det herligt at vandre om på den hellige plads og i pinjernes skygge tænke på de fjerne tider, da græsk ungdom her kappedes om at vinde sejrprisen.

Vi tilbragte to nætter i Olympia, men den anden morgen måtte vi tidligt af sted, for vi skulle være i Delfi inden aften. Vi kørte den samme vej tilbage, som vi var kommet, indtil vi nåede Patras (70.000 indb.) ved den korinthiske bugt. Herfra kom vi med en færge over til nordkysten, som vi først fulgte et stykke. Kom forbi Lepanto, hvor Spaniens og Venedigs forenede flåder sejrede over den tyrkiske den 7. okt. 1571 og dermed gjorde ende på det tyrkiske herredømme i Middelhavet. I dette slag mistede Cervantes sin venstre hånd. Var dette ikke sket, var han vel forblevet kriger hele sit liv og havde ikke skænket verden »ridderen af den bedrøvelige skikkelse«, den uforlignelige Don Quixote. Så gik vejen op over bjergene i skarpe sving langs afgrunde og slugter, så atter nedad til en frodig slette, dækket af olivenlunde, hvor frugthøsten var i fuld gang; derefter på ny til vejrs for at komme op til Delfi.

Et græsk sagn fortæller, at Zeus ville vide, hvor verdens midtpunkt var. Derfor sendte han sine to ørne ud i hver sin retning, men de mødtes over Delfi; her var jordens navle, omfalos. På museet ser man den gamle udhuggede omfalossten. Da vi kom til Delfi svævede to ørne højt oppe i luften over Parnas. Var det Zeus' ørne, der tog imod os?

Ved foden af bjerget Parnas udspringer den kastaliske kilde, der gav digterevne til den, der drak af dens vand. På den modsatte side af slugten bugter den hellige vej sig op imod Apollonhelligdommen. Langs vejen ligger de forskellige bystaters skatkamre (i ruiner), thi hver by byggede et skatkammer for de gaver, den skænkede Apollon som tak for hans orakelsvar. Bedst bevaret er Athens skatkammer; ind i murene er der hugget forskellige indskrifter og tegn, bl. a. findes der en melodi indhugget med de ældste nodetegn, der kendes.

I Apollontemplet ligger der en stor langstrakt flise med et hul og tydelige mærker af en bronzetrefod. På trefoden har Pytia siddet, og op gennem hullet steg de giftige dampe, der fik hende til at udtale Apollons dunkle ord, som præsterne udtødte. Går man

Apollontemplet i Delfi. Bjergene Parnas hæver sig i baggrunden

videre op ad bjergsiden, kommer man til teatret, og fortsætter man helt op, kommer man til det mest velbevarede stadion fra den klassiske oldtid; endnu ligger startstenene, hvorfra løberne satte af, på deres rette plads. Her har vi atter tempel, teater og stadion, den trefod, på hvilken den klassisk græske kultur hvilede.

Af de prægtige ting i museet vil jeg foruden omfalosstenen blot nævne den kendte bronzestatue af vognstyrelsen. Han er stillet på en drejelig sokkel, så man kan vende ham efter lyset og se den skønne skikkelse fra alle sider. I øvrigt er der fund, der går helt tilbage til år 3000 f. Kr. og viser, at Delfi har været helligsted, længe før Hellenerne slog sig ned i Grækenland.

Efter to dages ophold tilbage til Athen. Atter højt til vejrs i bjergene. Vi kommer over en lille øde højslette, der skal være det sted, hvor Oidipus mødte sin ukendte fader, kong Laios fra Teben, og dræbte ham, hvorpå han ulykkeligvis giftede sig med sin moder. Dette har givet filosofen Freud sit »Oidipus-kompleks« og viser altså, hvilke uheldige følger »sjusket i familielivet« kan have.

Egnen er bar og trist, indtil vi kommer ned på den tebanske slette, hvor bomuldshøsten i den nu udtørrede Kopais-sø er ved at være på det sidste. Vejen er fuld af store lastbiler læsset med

Poseidon-templet på Sunion

bomuldsballer. Vi passerer Teben, der nu kun er en stor landsby, af det gamle er der intet tilbage. Videre fremme har vi noget til højre for vejen valpladsen for slaget ved Plataeæ, hvor den persiske hærfører Mardonius led sit store nederlag 479 f. Kr.

Igen går vejen op over bjerge, men nu er de temmelig lave, og snart er vi i Athen, den 350 km lange tur fra Delfi er til ende.

Næste formiddag, det var vor sidste dag i Grækenland, kørte vi ud til Maraton. Vejen fører gennem den frugtbareste del af Attika; marker, hvorfra hveden forlængst var kørt hjem, veksler med vinhaver og olivenlunde. På sletten ved Maraton ligger gravhøjen, hvori de 192 atheniensiske fuldborgere, som faldt i slaget, er begravet. Den er på størrelse med Gormshøj her i Jelling, men har ikke den flade top.

Fra Maraton gik turen videre sydpå gennem det frodige landskab. Ved en lille taverna, en landevejskro, standsede vi op. Her bor »Very nice«. Det er værtens kælenavn blandt turister, fordi det er de to eneste engelske ord, han kan, og med dem svarer han på alt, hvad fremmede turister siger til ham. Mener han, at han uforberedt kan servere en frokost for selskabet? Very nice! Og i hans frodige, skyggefulde have bliver der dækket et langt bord med stegte høns og lam, salat og tomat i olie, mørkt velsmagende

hvedebrød — og vin, vin, vin; karaflerne må stadig fyldes. Det er jo vort sidste festmåltid i det skønne Grækenland, og der skåles og drikkes på et glædeligt gensyn. Ved opbruddet kommer »Very nice« med en blomst til hver i selskabet — damerne får en mimossegren. Jo, han ved nok, hvad der hører sig til!

Gennem Laurion, hvor de sølvminer fandtes, som gav Themistokles midler til at bygge sin flåde, de »træmure«, som frelste grækerne fra det persiske åg, nåede vi til Sunion, Attikas sydligste forbjerg. På den yderste spids ligger ruinerne af et Poseidon-tempel. Tolv skinnende hvide marmorsøjler står endnu tilbage »som strengene på en lyre« — i en af dem har Byron ristet sit navn.

Dette tempel hilste den atheniensiske sømand, når han vendte hjem fra sit farefulde togt over det urolige hav, og det vinkede farvel til ham, når han atter drog bort. Her tog vi også afsked med Grækenland. De hvide søjler mod det vinblå hav!

Hellas, Hellas, evige Hellas!

Johs. Villumsen.

Fra foreningen

Medlemmerne vil se, at der i år står en ny adresse på indbetalingskortet. Åge Davidsen, Bredballe, der siden 1942 har været foreningens kasserer, har på et bestyrelsesmøde i august måned bedt sig fritaget for dette hverv.

Da hr. Davidsen har indvilget i at fortsætte som alm. medlem af bestyrelsen, skal her ikke skrives nogen afskedsartikel, men blot udtrykkes en varm tak for, hvad hr. Davidsen som kasserer har betydet for foreningen.

Sjældent har sikkert en ulønnet kasserer gjort sig så megen ulejlighed for at holde fast på en forenings medlemmer. Hver uge blev »Folkeskolen«s meddelelser om ansættelser nøje gennemlæst og de nye adresser indført på medlemslisten. (Få medlemmer husker selv at meddele adresseforandring til kassereren). Over for sendrægtige indbetalere udvistes stor langmodighed. Det var en personlig sorg for hr. Davidsen, når han efter gentagne resultatløse henvendelser måtte slette et medlem af listen.

Hr. Davidsen har »med trofasthed og nidkærhed opfyldt sine pligter.« Han har mere end det. Bag hans arbejde for foreningen lå en kærlighed til Jelling, der virkede inspirerende på hans medarbejdere.

Vi byder øvelsesskolelærer Henning Birger Lund, Jelling, der efterfølger hr. Davidsen på kassererposten, velkommen i bestyrelsen.

Marius Nørregaard.

Af seminariets dagbog

1959

20. august. Undervisningen begynder efter sommerferien. Seminarirektor Brix byder velkommen til to nye lærere på sem., Johan Fris Dugård Stokholm og Knud Terkelsen. Hr. Stokholm skal undervise i matematik og hr. Terkelsen i sang og musik.
- På øvelsesskolen er fire nye lærerkræfter blevet ansat, fru Jytte Hviid, frk. Hanne Andersen, Svend Åge Christensen og Henning Birger Lund.
- Om eftermiddagen kanintur til Randbøldal, hvor de to nye førsteklaser samt de nye lærere døbes.
- Om aftenen generalforsamling i elevforeningen. Richard Jespersen III vælges til formand og Carl Lundahl Jeppesen II til landsrådsrepræsentant.
23. august. Elevforeningen afholder kaninbal i M og O.
24. august. IV klasse sendes ud til 2 mdr.s praktikanttjeneste.
25. august. Hele seminariet på udflugt til Ribe og Rømø.
1. september. III klasse begynder praktikundervisningen i Vejle.
2. september. Seminariets fodboldhold og damehåndboldhold spiller træningskampe i Kolkær. Begge holder taber.
6. september-12. september. III klasse på lejrskole på Kristianslyst i Sydslesvig under ledelse af seminarirektor Brix, hr. Ingvorsen og hr. Torp Pedersen.
8. september. Skoleinspektør frk. Metha Pedersen, Vejle, holder foredrag i elevforeningen om amerikanske skoleforhold.
14. september: De indledende kampe i seminarieturneringen spilles i Silkeborg. Jelling taber i fodbold, men både dame- og herreholdet vinder i håndbold.
19. september. Under ledelse af hr. Brøchner giver et hold gymnaster fra sem. opvisning på Idrætsskolen i Vejle ved De danske Gymnastikforeningers årsmøde. En opvisningskamp i volleyball mellem elever og lærere fra Jelling vindes knebent af eleverne.
21. september. Opvisningen gentages samme sted for deltagerne i Dansk Skoleidræts finalestævne.
22. september. Kvartfinalerne i sem.-turneringen spilles i Haderslev. Vort damehold taber til Esbjerg og vort herrehold til Haderslev.
- Om aftenen taler skolelæge Høegh, Vejen, i elevforeningen om: Skal skolen påtage sig seksualundervisning?
29. september. Elevforeningen afholder den årlige kammeratskabsaften.
2. oktober. Kolding sem. på sportsbesøg i Jelling. Fodboldkampen ender uafgjort, mens Jelling vinder begge håndboldkampe.
12. oktober. Den svenske skuespillerinde fru Helnæs, Gøteborg, besøger sem. og læser svenske digte for eleverne.

13. oktober. Elevforeningen afholder filmaften: »Grundloven bliver født«.
15. oktober. Hr. og fru Nichlauss demonstrerer i elevforeningen hypnose og tankelæsning.
19. oktober-26. oktober. Efterårsferie.
22. oktober-28. oktober. IV klasse på tur til København under ledelse af hr. Frederiksen og hr. Ingvorsen.
24. oktober. Seminarielektor Brøchner fylder 50 år.
26. oktober. I øvelsesskolens kælder indvies et nyt pensionat.
27. oktober. Førstelærer Hansen, Thyregod, læser i elevforeningen »En fri-søndag« af Leck Fischer.
2. november-3. november. Sem. har besøg af en amerikansk professor.
5. november. Musikaften på sem. under ledelse af Iver Christensen. Organist Anker Nielsen, Vejle, spiller værker af Diderik Buxtehude, og sem.s orkester opfører Bach's Brandenburg-koncert nr. 4.
11. november. Sem.s kor synger under ledelse af hr. Sindberg Sørensen i Sindbjerg.
17. november. Højskolelærer Uffe Gertsen, Askov, taler i elevforeningen om faren ved radioaktivitet.
21. november. Elevforeningens novemberfest.
29. november. Sem.s fødselsdag fejres. Gudstjeneste kl. 14 ved professor Prenter, Århus. Kl. 16 taler professor Prenter på sem. om H. C. Branners skuespil »Thermopylæ«. Kl. 20 oplæsning ved seminarielektor Troelsen, Silkeborg.
5. december. Gymnastikinspektør Johansson besøger sem. og holder foredrag om den rigtige arbejdsteknik.
8. december. Elevforeningen afholder filmaften: »Det store eventyr«.
9. december. Skoleinspektør Jørgensen, Esbjerg, holder foredrag for IV klasse om ungdomsundervisningen.
10. december. Programsekretær Hans Sølvhøj holder foredrag på sem. om Rusland.
13. december. Kirkekoncert under ledelse af hr. Sindberg Sørensen.
15. december. Elevforeningen afholder flæske- og andespil.
18. december. Juleafslutning på Håndværkerforeningen. Juletale af pastor Kaldau, Givskud. Elever fra II klasse opfører et julespil. Oplæsning ved hr. Frederiksen og korsang under ledelse af hr. Sindberg Sørensen.
19. december. Juleafslutning på sem. Der tages afsked med III klasse, der i de næste 3 mdr. skal ud som vikarer.

1960

8. januar. Sem. begynder efter juleferien.
11. januar. Et nyt hold præparander begynder på sem.
12. januar. Elevforeningen afholder filmaften. Instruktionsfilm i basketball, volleyball og drengegympastik.
15. januar. Hele sem. overværer i Vejle en ekstraforestilling af filmen »Nürnbergprocessen«.
27. januar. Sem.s kor synger under ledelse af Sindberg Sørensen i Uldum.
28. januar. Fru pastorinde Horstman, Randers, holder foredrag for IV klasse om Pär Lagerkvists roman »Barabbas«.

1. februar. Forhenværende seminarielærer Jens Videbæk dør på rigshospitalet i København. Hr. Videbæk har været seminarielærer i Jelling fra 1919-45 og har undervist i fagene gymnastik, sløjd, regning og matematik. Musikafteften på sem. under ledelse af Sindberg Sørensen.
2. februar. Hr. E. Gunnarson fra Mellempølse taler i elevforeningen.
16. februar. Øvelsesskolelærer Kaj Nørgård viser lysbilleder i elevforeningen.
18. februar. Redaktør Hans Rütting holder foredrag på sem.: »Tysk ungdom i smeltedigelen«.
20. februar. Elevforeningen afholder fastelavnsfest på Håndværkerforeningen.
 1. marts. Pastor Kaldau, Givskud, taler i elevforeningen: »Er folkekirken en misforståelse?«
 10. marts. Professor Skautrup holder foredrag på sem.
 15. marts. Forfatteren Erik Rostbøll taler i elevforeningen.
 19. marts. Gymnastikopvisning på sem., dameholdet ledes af fru Nygård og herreholdet af hr. Nørregård. I opvisningen deltager hold fra Gedved, Kolding og Silkeborg. Om aftenen fællesspisning i kantinen på øvelsskolen. Her taler bl. a. gymnastikinspektør Johansson. Derefter dans i M og O.
 20. marts. Sem.s gymnastikhold under ledelse af fru Nygård og hr. Nørregård deltager i forårsopvisningen i Vejle.
 24. marts. Sem.s elever afholder en flygtningedag. Der indsamles ca. 3500 kr.
 4. april. IV klasse besøger Brejning.
 5. april. Overrabbiner Melchior holder foredrag på sem. Om aftenen gymnastikopvisning på sem.
 13. april-20. april. Påskeferie.
 23. april. Flagkoncert på sem. under ledelse af hr. Iver Christensen.
 26. april. Danmarks Lærerforenings formand, Stinus Nielsen, taler på sem. om lærerens retslige stilling.
 5. maj. Sem.s kor synger under ledelse af Sindberg Sørensen i Grejs.
 6. maj. Ekstraordinær generalforsamling i elevforeningen. Nye love vedtages.
 23. maj. Skriftlig eksamen begynder.
 27. maj. Mundtlig eksamen begynder.
 8. juni. I anledning af planerne om at udvide Jelling sem. aflægges finansudvalget besøg i Jelling.
 9. juni. Finansudvalget bevilger 176.000 kr. til projekteringsarbejdet samt 100.000 kr. til en ny sportsplads.
 19. juni. Dimissionsfest. Gudstjeneste ved biskop Skat Hoffmeyer, Århus. Derefter fælles kaffebord på sem. Dimissionstale og uddeling af eksamensbeviser ved seminarielektor Brix. Tale af seminarielektor Riishøj, der tildeler dimittenden Svend Haahr Hansen Jelling-Samfundets boggave. Endvidere tildeles dimittenderne Evald Nielsen, Ole Bruun, Erich Rettig, Carl A. Houllind og Richard Bruun boggaver. Tale af skoleinspektør Bruun, Vejle.

Poul Elmo Pedersen III kl. ønsker dimittenderne til lykke, og den afgæde klasses duks, Mogens Langvad Jensen, takker kammeraterne og lærerne for tiden i Jelling.
 22. juni-28. juni. Optagelsesprøve. Af 77 aspiranter optages 64.

1. rk.: H. B., E. T. P., L. I., M. N., C. J. Fr., P. S. K., I.-L. C., J. B., E. B., V. B., J. S. S., J. S., K. T.
2. rk.: J. P. T., N. M. J., H. L., Wagn Christensen, Jørn A. Thomsen, Erik Gudnason, Svend V. Møller, Poul Jørgen Madsen, Hans Georg Jørgensen, Lyon Sell Knudsen, Finn Ludvigsen, Carl J. Frigaard Nielsen, Hans Bonde Eriksen, Richardt J. Bruun, Aage Christensen.
3. rk.: A. H., M. J., U. B. E., I. C., Erik Rettig, Jens E. Krogsager, Svend Erik Christensen, Preben Karlebjerg, Ole J. Bruun, K. N., S. A. C., M. C.
4. rk.: E. C., Sven Kingo Christensen, Hans-Peter Asmussen, Evald Nielsen, Jørgen Asmus Søndergaard, Eske Hviid Petersen, Olav Slente Henriksen, Svend Haahr Hansen, Carl Anker Houllind.
5. rk.: J. H., P. B., Mogens Langvad Jensen, A. Rh., Arne O. R. Nielsen, Kurt Hansen, Egon Harry Nielsen.
6. rk.: Tage Chr. Hansen, Henrik G. Friis, Henning Poulsen, Kresten J. Sørensen, J. V.

Jelling-Samfundets regnskab 1959

Indtægt:

Kassebeholdning fra sidste år	767,77
Indbetalt af medlemmer	3160,00
Seminariets tilskud	500,00
Salg af årsskrifter	201,00
Renter af kassebeholdning	10,06
Renter af obligationer	12,00
	<hr/>
Ialt	4650,83

Udgift:

Trykning af årsskriftet	2478,96
Udsendelsesporto	139,40
Indbetalingskort	32,00
Boggave til en elev	50,00
Redaktørens udlæg til porto og telefon	18,00
Kassererens udlæg til porto og telefon	23,40
Udlæg til et billede	12,00
Uindløste opkrævninger	37,80
Kassebeholdning	1859,27
	<hr/>
Ialt	4650,83

Regnskabet efterset og fundet rigtigt.

Høver gl. skole, 7. sept. 1960.

L. Lauridsen.

Tyrsted skole pr. Horsens, 9. sept. 1960.

E. Søborg.

Indholdsfortegnelse

	Side
Dimissionstale 1960. Johs. Brix	3
Jens Videbæk. Arne Riishøj	6
Ved lærer Videbæks jordefærd i Jelling. Helge Rasmussen	9
To slags frygt. Knud Hansen	12
En brydningstid i dansk skole for 100 år siden. J. Heltoft.....	19
Helga Eriksen	37
Holger Sørensen	38
Kaj Nørgaard.....	39
Om »formning«. Kaj Nørgaard	40
Praktik før og nu. B. Garly.	44
En rejse i Grækenland. Johs. Villumsen.....	49
Fra foreningen.....	66
Af seminariets dagbog	67
Dimittenderne 1960	70
Jelling-Samfundets regnskab 1959	71